

แนวพระราชดำริทางค้ำพระพุทธรูปศาสนาที่ทรงนำมาใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศ

ก่อนที่จะศึกษาถึงแนวพระราชดำริทางค้ำพระพุทธรูปศาสนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงนำมาใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศ ควรที่จะต้องศึกษาถึงแนวพระราชดำรินี้ในฐานะที่ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ มีอำนาจสูงสุดในระบอบราชาธิปไตยในสมัยนั้น เพื่อนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจถึงความพยายามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการสร้างความชอบธรรม และรักษาเสถียรภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์

การสร้างความชอบธรรมและรักษาเสถียรภาพของพระมหากษัตริย์

ก่อนที่จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยใน พ.ศ. 2475 นั้น สถานภาพของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยดำรงอยู่ในฐานะเจ้าชีวิต ทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาดมาก แต่ก็ยังมีสิ่งที่คุณมิให้ทรงใช้พระราชอำนาจเกินขอบเขต นั่นคือ ทศพิธราชธรรม ที่พระมหากษัตริย์จะต้องยึดเป็นหลักธรรมในการปกครองอยู่เสมอมา¹ สำหรับพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองนั้น ได้ทรงมีพระราชดำริเกี่ยวกับเรื่องอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยไว้ว่า

¹ เวลส์ ควอริช, การปกครองและการบริหารของไทยสมัยโบราณ แปลโดย กาญจณี สมเกียรติกุล, ยุพา ชมจันทร์ (กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 27.

การที่มอบการปกครองไว้ในมือเจ้าแผ่นดินผู้มีอำนาจลึทธิชาคนั้น ดูเป็นการเสียขรรคมอยู่ ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินผู้มีสติปัญญาสามารถและมีความตั้งใจมั่นอยู่ว่าจะทำการใหม่ให้เกิดผลอันดีที่สุดแก่ชาติบ้านเมืองแล้วก็จะเป็นการดีที่สุด จะหาลักษณะการปกครองอย่างใดมาเปรียบปานใดโดยมาก แต่ถ้าเจ้าแผ่นดินเป็นผู้โง่เขลาเบาปัญญา ซากความสามารถ ซากความพยายามเพลิด-เพลิวไปแต่ในความสนุกสนาน โดยไม่เอาใจใส่ในหน้าที่ของตน ฉะนั้นก็ดี ถ้าเป็นผู้ที่มีน้ำใจในพาสันดานหยาบคูดาย และไม่ตั้งอยู่ในราชธรรม เห็นแก่พวกพ้องและบริวาร อันสอพลอและประจบ ฉะนั้นก็ดี ประชาชนก็อาจจะได้รับความเดือดร้อน ปราศจากความสุขไม่มีโอกาสที่จะเจริญได้¹

ข้อความในพระราชบันทึกแสดงว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเข้าพระทัยในผลเสียหายของการปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ว่าเป็นการปกครองที่ไม่แน่นอนว่าจะเป็นการปกครองที่ดี แต่เมื่อมีผู้เรียกร้องให้ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตย คังเช่นกรณีของพวกกบฏ ร.ศ. 130 แล้ว พระองค์ก็ทรงมีพระราชดำริว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั้นยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทย แม้ว่าจะเป็นระบอบการปกครองที่ดี เพราะอำนาจในการปกครองไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลเพียงคนเดียว และประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครอง คังพระราชดำริว่า

อำนาจมิได้อยู่ในมือคน ๆ เดียว... ประชาชนได้มีเสียงในการปกครอง ชาติบ้านเมืองของตนเอง เสนาบดีผู้รับตำแหน่งหน้าที่ปกครองก็รับผิดชอบต่อประชาชน จำเป็นต้องทำการให้เป็นไปอย่างดีที่สุด จะเป็นไปใดเพราะถ้าแม้ว่าทำการในหน้าที่บกพร่องปวงประชาชนไม่ไว้วางใจ ต่อไปก็อาจจะร้องขึ้น จะตองลาออกจากตำแหน่ง²

¹ จดหมายเหตฺรายวันของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ หม่อมเจ้ารัชวลิต เกษมสันต์ วันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2517 อ่างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2411-2475, หน้า 53.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 175-181.

นอกจากนี้ ขณะนั้นหลายประเทศ เช่น ตุรกี รัสเซีย จีน และญี่ปุ่น ได้มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงการปกครองที่ทำให้ฐานะและอำนาจของพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตยลดความสำคัญลง แต่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ทรงมั่นพระทัยว่าในเมื่อระบอบการปกครองในแต่ละประเทศย่อมมีนิติธรรมเป็นของตนเอง ดังนั้นการปกครองที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุขของชาวไทยก็นับว่าเป็นนิติธรรมที่ค้ำชูแล้ว¹ ทั้งนี้เพราะทรงเห็นว่าระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยนั้น เป็นอุดมคติหรือเป็นเพียงทฤษฎีมากกว่าที่จะนำมาใช้ในการดำเนินการปกครองประเทศ ดังปรากฏในพระราชบัญญัติส่วนพระองค์พอสรุปได้ดังนี้²

1. พระองค์ทรงเห็นว่าประชาชนยังไม่มีความรู้พอที่จะทำการปกครองตนเองได้ เพราะถ้าให้อำนาจที่จะทำการตัดสินใจเองก็จะนำไปใช้ในทางที่ผิดเป็นผลร้ายต่อชาติบ้านเมือง

2. พระองค์ทรงปฏิเสธระบบการเลือกตั้ง ทั้งนี้เพราะทรงเห็นว่าประชาชนต้องประกอบธุรกิจทำมาหาเลี้ยงชีพ ไม่สามารถสละเวลาที่จะมาทำความรู้จักหรือศึกษาว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งดีหรือไม่ การเลือกตั้งจึงเป็นไปโดยที่ประชาชนไม่อาจเลือกคนที่ได้อย่างแท้จริง นอกจากนั้นในการเลือกตั้งพรรคการเมืองมักจะหาวิธีการล่อใจประชาชนด้วยการเลี้ยงดู คิดสินบน พรรคใดที่มีทุนมากก็ได้เปรียบ ดังนั้นราษฎรจะไม่ได้เลือกผู้แทนที่เป็นคนดี มีความสามารถและสมควรที่จะเป็นผู้แทนของตน ทั้งนี้เป็นเพราะได้รับสินบนให้เลือก ซึ่งผิดความมุ่งหมายรัฐธรรมนูญ

¹พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456 อ้างใน มัทนา เกษมกล, การเมืองการปกครองในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว..., หน้า 89.

²จดหมายเหตุรายวันของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2411-2475, หน้า 55-60.

3. ทรงปราศจากความเชื่อมั่นในตัวบุคคลที่จะมาเป็นนักการเมือง อาชีพและวิธีการใช้เสียงข้างมาก พระองค์ไม่ทรงเชื่อมั่นในวิธีการ ออกเสียงลงมติในสภา ทรงเห็นว่าการมีพรรคการเมืองอาชีพและรัฐบาลที่ประกอบด้วยนักการเมืองอาชีพมาเป็นรัฐมนตรีรับผิดชอบกระทรวงต่าง ๆ นั้นมักเปลี่ยนแปลงไปตามเสียงข้างมากในสภา นับได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา นอกจากนี้ยังทรงเห็นว่าการที่พรรคการเมืองต้องอาศัยเงินทุนมากในการหาเสียง และดำเนินงานของพรรคทางค่านอื่น ๆ ทำให้ผู้ที่บริจาคเงินให้พรรคเป็นผู้มีอำนาจมากที่สุด

4. พรรคการเมืองผลักดันเป็นรัฐบาล มักจะใช้ระบบเล่นพรรคเล่นพวกโดยที่ไม่มีการแก้ไขได้ เพราะถึงแม้ว่าพรรคฝ่ายค้านจะคัดค้านบ้างก็พอเป็นพิธี เมื่อถึงคราวฝ่ายค้านขึ้นมาใช้อำนาจก็ทำแบบเดียวกัน

5. ถึงแม้ว่าจะเป็นการปกครองในระบอบรัฐสภา หรือจะเป็นระบอบสาธารณรัฐก็ไม่สามารถช่วยแก้ไขปัญหาการฉ้อราษฎร์บังหลวงให้หมดไปได้ ประเทศที่มีการปกครองแบบพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ และประเทศที่เป็นสาธารณรัฐต่างก็มีปัญหาเช่นเดียวกัน ดังปรากฏในพระราชบันทึกว่า "การที่มีปาลิเมนต์ก็ดี ถาถึงแม้ว่าจะเปลี่ยนลักษณะการปกครองเป็นรีพับลิคไปทีใดก็เหมือนกัน ไม่คัดค้านฉ้อโกงจากการไม่สม่ำเสมอให้หมดไปได้เลย"¹

ด้วยเหตุนี้ประกอบกับสถานการณ์บ้านเมืองในขณะนั้นทั้งภายนอกและภายในที่มีการเคลื่อนไหวคั่งกล่าวมาแล้ว จึงทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพยายามสร้างความชอบธรรมและรักษาสถานภาพของพระมหากษัตริย์

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นพระมหากษัตริย์ที่ได้รับการหล่อหลอมประสบการณ์การปกครองแบบราชาธิปไตยมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ดังนั้นพระองค์ย่อมทรงเชื่อมั่นว่าในรัชสมัยของพระองค์ สถานการณ์การปกครองแบบ

¹ ใจความเหตุการณ์รายวันของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน ชัยอนันต์ สมุทวณิช, การเมืองการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง พ.ศ. 2411-2475, หน้า 186-190.

ราชาธิปไตยยังคงจำเป็นและควรดำรงอยู่ต่อไป แม้ว่าการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตยจะมีข้อดี แต่ก็ยังไม่เหมาะสมกับประเทศไทยดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏ
 ว่าหลังจากเกิดกบฏ ร.ศ. 130 ขึ้น เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงขึ้นครองราชสมบัติได้เพียง 1 ปี จากเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 นี้ทำให้
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสะท้อนพระราชหฤทัยมากเพราะ
 เป็นปฏิกริยาของฝ่ายที่มีความคิดทางการเมืองที่จะเข้ามาลดอำนาจและบทบาท
 ของพระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย ดังนั้นจึงได้ทรงนำเอาลัทธิชาตินิยมมา
 ใช้ให้ประชาชนยึดมั่นอยู่ในสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ นับเป็นการ
 สร้างอุดมการณ์ร่วมในสถาบันทั้ง 3 ซึ่งจะแยกออกจากกันไม่ได้ สำหรับพระพุท-
 ศาสนานั้นได้มีบทบาทช่วยสร้างเสริมสถานภาพของพระมหากษัตริย์และช่วยชักเงา
 จิตใจของประชาชนให้ดำรงอยู่อย่างมีระเบียบในสังคม พร้อมทั้งยอมรับและเชื่อฟัง
 ผู้ปกครองในระบอบราชาธิปไตย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามย้าให้ประชาชน
 ตระหนักถึงความสำคัญของพระมหากษัตริย์ "ประเทศไทยต้องอาศัยพระเจ้าแผ่นดิน
 เป็นผู้นำทางให้เดินไปสู่ที่ชอบ"¹ "ชาติใดที่มีพระมหากษัตริย์ปกครองจึงจะนับว่ามี
 อำนาจและอิสรภาพอย่างมั่นคงย่อมเป็นที่นับถือและยำเกรงของชาติอื่นๆ"² เพราะ
 "พระราชเป็นเครื่องปรากฏของแว่นแคว้น"³ ประชาชนทุกคนมีหน้าที่ปกป้อง
 พระมหากษัตริย์ให้รอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งปวง⁴ พระองค์ได้ทรงเชื่อมโยงความ

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.02685/ป.3 สำเนาร่างบทความพระ-
 ราชนิพนธ์เรื่อง "ความเห็นราชการในกองทัพบก".

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า..., หน้า 51.

³ เรื่องเดียวกัน,

⁴ เรื่องเดียวกัน,

สัมพันธ์ระหว่างชาติ พระมหากษัตริย์ และประชาชนเข้าด้วยกัน โดยทรงมีพระราชดำรัสว่า

ผู้ที่ประทุษร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินตอ้งนับว่าเป็นผู้ที่เลวทรามอย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ที่ประทุษร้ายต่อชาติ เป็นผู้ทำลายสิ่งสง่าของบ้านเมืองเป็นผู้ทำลายความสงบและความสุขของคน จึงควรนับว่าเป็นผู้ประทุษร้ายต่อประชาชนทั่วทุกตัวคน¹

นอกจากนี้ได้ทรงประกาศใช้ธงไตรรงค์เป็นธงประจำชาติไทย โดยใช้สัญลักษณ์สี่แทนสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นการสร้างความคิดของคนในชาติให้มีศูนย์รวมทางจิตใจในสถาบันทั้งสาม พระพุทธศาสนาก็เช่นเดียวกับศาสนาอื่น ๆ ที่คนไทยนับถือได้รับการยกย่องมีความสำคัญเป็นหนึ่งนในสามของสัญลักษณ์ประจำชาติไทย เป็นการแสดงให้เห็นว่า เมื่อศาสนามีความจำเป็นและควรเคารพยิ่งสำหรับคนไทย ดังนั้นพระมหากษัตริย์ก็ต่อควรได้รับความจงรักภักดีจากคนไทยมากเช่นเดียวกัน

ในฐานะผู้ปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่พระมหากษัตริย์ทรงมีพระราชอำนาจอย่างเต็มที่ ทรงตระหนักถึงการใช้พระราชอำนาจของพระองค์และทรงสร้างความมั่นใจให้กับประชาชนว่าพระองค์ทรงปกครองประเทศด้วยหลักธรรมเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลักสำคัญ ดังได้มีพระราชดำรัสว่า

วิธีการดำเนินของผู้ที่เป็นใหญ่ ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจ ถ้าจะสรวนใช้แต่อำนาจ เพื่อให้การนั้นสำเร็จไปตายเดียวก็ยากที่จะได้ผลสมประสงค์เพราะในสมัยนี้คนเราชอบมีความรู้ความคิดมากขึ้นแล้ว จะยอมอยู่ในบังคับกันก็เฉพาะในส่วนที่เป็นกรรม ชาติที่ถึงซึ่งความเจริญแล้วยอมรู้จักเวลาที่ควรฟังคำบังคับและรู้จักเวลาที่ไม่ควรฟังบังคับ... เพราะฉะนั้นผู้ที่บังคับก็ต้องรู้จักว่า สิ่งใดเป็นกรรม และสิ่งใดเป็นอกรรมถ้าจะบังคับเสียตะบิงไป ไม่เลือกว่าควรและไม่ควร แม้ผู้อยู่ในปกครองไม่ประพฤติตาม ถึงจะใช้อำนาจกดขี่เช่นแต่ก่อนก็คงไม่สำเร็จ²

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลดใจเสื่อป่า..., หน้า 51.

²พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อ่างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎ..., หน้า 127.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงกล่าวถึงหลักในการปกครองของพระองค์ว่า ทรงรักษาระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด ไม่ทรงเลือกที่รักมักที่ชัง พร้อมทั้งยกตัวอย่างสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงมีพุทธบัญญัติห้ามสามเณรร่วมภายในชานคาเดียวกับพระภิกษุ แม้พระราหุลพระพุทธรูปก็ยังคงปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ¹ การยกตัวอย่างเปรียบเทียบหลักการปกครองของพระองค์กับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านี้เป็นพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการแสดงให้เห็นว่าหลักการปกครองของพระองค์เป็นหลักของความถูกต้องเช่นเดียวกับหลักของพุทธบัญญัติ

สืบเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทต้น ๆ ดังนั้นพระองค์จึงทรงนำแนวคิดทางค่านิยมศาสนาอธิบายถึงความสำคัญของสถาบันและองค์พระมหากษัตริย์ ความสำเร็จที่พระองค์ทรงยกฐานะของพระมหากษัตริย์ให้เป็นบุพการีซึ่งหมายถึง บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน² คำว่า "บุพการี" นี้ ทางพระพุทธศาสนาจัดให้เป็นบุคคลที่หาได้ยาก 1 ใน 2 ประเภท โดยทรงชี้ให้เห็นว่าถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงทำตามหน้าที่ของผู้ปกครอง แสวงหาแต่อำนาจ ไม่ดูแลปกครองประชาชนให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุข ประชาชนยอมเคียดแค้นแต่พระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงปฏิบัติพระราชภารกิจ สอดส่องดูแลอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนตามหน้าที่ของผู้ปกครอง ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะยกย่องพระมหากษัตริย์

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า..., หน้า 81.

² ช. ไมตรีจิตต์ (นามแฝง), คู่มือธรรมวิภาค น.ช.ศรี ..., หน้า 19.

* บุคคลหาได้ยาก 2 อย่างคือ

1. บุพการี บุคคลผู้ทำอุปการะก่อน
2. กตัญญูคนเวท บุคคลผู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน.

ให้เป็นนุภาพารี ผู้มีบุญคุณทำอุปการะคุณแก่ประชาชน ดังที่ทรงมีพระราชดำรัสว่า

อนึ่ง ผู้ปกครองของเราก็นับว่าเป็นนุภาพารีของเราเหมือนกัน เพราะผู้ปกครองของเรามีองค์พระมหากษัตริย์เป็นประมุข บันดาลให้เราทั้งหลายอยู่เย็นเป็นสุข ชื่อนี้คือคุณอื่น ๆ ถ้าท่านผู้ปกครองไม่ทำความหน้าที่บ้านเมืองก็จะมีชื่อ มีแป แล้วเราจะมีสุขได้อย่างไร¹

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จขึ้นครองราชย์ กรมหลวงวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆราชเจ้าฝ่ายสงฆ์ ได้ทรงแต่งเทศนิพนธ์ราชธรรมจรยา-
ทิกถาถวายในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกใน พ.ศ. 2453 โดยสมเด็จพระสังฆราช-
เจ้าได้ทรงแสดงถึงผลานิสงค์ของเทศนิพนธ์ราชธรรมไว้ว่า

เมื่อพระมหากษัตริย์มีราชเจ้าดำรงเทศนิพนธ์ราชธรรมนี้ให้ตั้งบริบูรณ์ด้วยดีใน
พระองค์ พระราชวงศานุวงศ์ ขาดลละอองขลิพระบาทแลอาณาประชาราษฎร์
ซาขอบซันพลีมา ย่อมมีความสวามิภักดิ์นับถือรักใคร่ตั้งใจประกอบราชกิจ นลอง
พระเดชพระคุณโดยเต็มกำลังกาย กำลังความคิด โดยซื่อสัตย์สุจริต มิได้คิดทรยศ
ช่วยบำรุงรัฐชนบทให้สมบูรณ์มั่งคั่งสมดังพระราชประสงค์ทุกประการ²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงพยายามบำเพ็ญพระราช-
กรณียกิจให้เป็นไปตามหลักเทศนิพนธ์ราชธรรม ทรงทำเป็นพระองค์เป็นตัวอย่างของ
พุทธศาสนิกชนที่ดี พร้อมทั้งเป็นผู้ปกครองที่ดีของประชาชน โดยได้เน้นให้เห็นถึงคุณ-
สมบัติของผู้ปกครอง ตามหลักเทศนิพนธ์ราชธรรมว่าทรงประกอบด้วย

1. ทาน การให้ทานอนุเคราะห์ต่อประชาชน
2. สิลี ทรงศีล ประพฤติดีสำรวม
3. ประริจาคัต บำรุงสมณพราหมณ์ สร้างประโยชน์เช่น โรงเรียน
สะพาน โรงพยาบาล เป็นต้น

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบรมราชาวาทีในงาน
วิสาขบูชา (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510), หน้า 70.

²สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, เทศนิพนธ์ราชธรรมจรยา
ทิกถา ใน จกหมายเทศุ พระราชพิธีบรมราชาภิเษก สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร
มหาวชิราวุธ (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2466), หน้า 118.

4. อาชชะวี่ มีความซื่อตรงทั้งกาย วาจา ใจ
5. มหทะวี่ จิตใจอ่อนโยน
6. ตะปี่ มีความอดกลั้น มีทบะในการดำเนินวิเทโศบายในการ

ปกครองประเทศ

7. อะโกษี่ มีเมตตา ชนะความโกรธของศัตรู
8. อะวิหิสี่ ไม่เบียดเบียนประชาชน ปกครองปกป้องประชาชนเหมือน

หนึ่งลูกที่รัก

9. ชันที มีความอดทน อดกลั้นของอารมณ์ มีเมตตา ไม่ควั่นลงโทษ

ประชาชน

10. อะวิโรชนะนี่ ปกครองประเทศชาติให้มีความผาสุก¹

จะเห็นได้ว่าหลักทศพิธราชธรรม ไม่ได้มีความสำคัญเฉพาะเป็นหลักปฏิบัติ ส่วนพระองค์ของพระมหากษัตริย์ทางด้านศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางในการปฏิบัติของผู้ปกครองต่อยุคปกครอง และนับว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้พระมหากษัตริย์ทรงสามารถรักษาพระราชอำนาจไว้ได้ มีผลทำให้การครองราชย์ของพระมหากษัตริย์มีความชอบธรรมและมั่นคงมากยิ่งขึ้น

ในส่วนพระองค์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเองนั้น ทรงมีแนวพระราชดำริเกี่ยวกับคุณธรรมของผู้ปกครอง ซึ่งสะท้อนมาจากบทพระราชนิพนธ์ของพระองค์คงจะเห็นได้จากตัวอย่างต่อไปนี้

¹ ทวารวชิราวุธานุสรณ์, ฉบับที่ ๖. 2013 สำนักพิมพ์พระราชนิพนธ์เรื่อง "ทศพิธราชธรรม" ถัดจาก พระนลคำหลวง.

ทางด้านความกรุณา

ผู้ใหญ่มิไกรณา
 บำเหน็จแจกให้คงใจจง
 แม้ใครทำผิดพลวคพลั้ง
 อุตสาห์เป็นหวงหวงหัก

แม่ซาทำดีตั้งประสงค์
 หวังใหม่คุ้มจงรัก
 ทานก็ยังไม่ลงโทษหนัก
 ซ้ำโทษให้ประจักษ์แจ้งใจ¹

ทางด้านความยุติธรรม

"ผู้มีอำนาจ ควรใช้อำนาจในทางที่ถูกต้อง ที่เป็นยุติธรรม ถ้ามิฉะนั้นก็ทำให้
 ผู้น้อยสิ้นความนับถือ"²

จากบทพระราชนิพนธ์เรื่องพระพุทธรูปเจ้าศรีสุระ³ พระบาทสมเด็จพระม-
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าทรงสามารถชนะ
 ก็เลสมารได้นั้น เป็นเพราะโคตรงบ่าเพ็ญบารมีมาแล้วทั้ง 10 บารมี นั่นคือ ทศบารมี
 ได้แก่

1. ทาน 2. สีล 3. เนกขัม 4. ปัญญา 5. วิริยะ
6. ขันติ 7. สัจจะ 8. อหิงสา 9. เมตตา 10. อุเบกขา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โคตรงกล่าวถึงสมเด็จพระสัมมา-
 สัมพุทธเจ้าเชื่อมโยงกับพระมหากษัตริย์โดยเปรียบเทียบก่อนที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธ-
 เจ้าจะเสด็จออกผนวช โคตรงบ่าเพ็ญพระบารมีอยู่หลายประการแล้ว นั่นคือทศพิชราช-
 ธรรม⁴ ธรรมสำหรับผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ต้องประพฤติปฏิบัติ และโคตรงเปรียบเทียบ

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "บทพระราชนิพนธ์ว่าด้วย
 เจ้าขุนมูลนาย" บท พระราชนิพนธ์รอยกรອງรอยเรื่อง (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2524),
 หน้า 25.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครพูดเรื่อง หัวใจนักรบ
 (กรุงเทพฯ : บรรณาการ, 2520), หน้า 10.

³พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, แบบสอนอ่านพระพุทธรูปศาสนา
เรื่องพระพุทธรูปเจ้าศรีสุระ พิมพ์ครั้งที่ 12 (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2502), หน้า 15.

⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 17.

ทศพิชราชธรรม ธรรมะของพระมหากษัตริย์ กับทศบารมีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงพิจารณาว่าผู้ใดบำเพ็ญทศพิชราชธรรม ก็ชื่อว่าบำเพ็ญบารมี 8 ใน 10 อย่างแล้ว คือยังขาดอยู่ในเรื่อง เนกขัมมะ (การออกบวชเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่) กับปัญญา¹ พระพุทธเจ้าเองเมื่อครั้งก่อนเสด็จออกบวช ขณะที่ เป็นเจ้าชายสิทธัตถะก็ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีทั้ง 8 ประการ ในหัวข้อของทศพิชราชธรรมแล้ว² การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงยกอุทาหรณ์เปรียบเทียบเช่นนี้ก็เพราะทรงมีพระราชประสงค์ที่จะชี้ให้เห็นว่าพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ก็ได้ทรงบำเพ็ญพระบารมีทศพิชราชธรรมเช่นเดียวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนที่จะเสด็จออกบวรพชา เป็นการสร้างเสริมความศรัทธาและความเคารพจงรักภักดีต่อพระองค์ในฐานะพระมหากษัตริย์ในหมู่ประชาชนโดยทั่วไปที่เป็นพุทธศาสนิกชน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงดำรงพระองค์อยู่ในฐานะองค์ศาสนูปถัมภก ปรากฏในพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริราชราชว่า

ฝ่ายตัวเรานี้ เมื่อได้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์ สมองพระองค์สมเด็จพระบรมชนกนาถแล้ว เราก็จะอุทิศสพรพติตามราชประเพณีที่เป็นสิ่งดีสิ่งชอบ จะใดคั่งใจท่านบำรุงพระบวรพุทธศาสนาและขัญพิลมาอาณาประชาราให้ไครับความรมเย็น เป็นที่ผาสุกมิไหมกพรองไปกวาเกาเป็นอันขาด³

พระพุทศาสนาเป็นศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติไทย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปณิธานว่า "เราครองแผ่นดิน จะรักษาพระราชอาณาจักนี้ให้มั่งคั่งยิ่ง ๆ จะรักษา

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร..., หน้า 18.

²เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

³เสฐียร พันธรั้งษ์, พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าฟ้าเพชรรัตน พิมพ์ครั้งที่ 5 (พระนคร : แพรพิทยา, 2513), หน้า 54.

พระศาสนาและประชาชนยิ่ง ๆ"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามให้พระมหากษัตริย์ได้มีบทบาทสำคัญในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยได้โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหน้าที่การบำรุงพระพุทธศาสนา มารวมอยู่ในราชสำนักตามโบราณราชประเพณี² ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งศาสนูปถัมภก ส่วนกระทรวงธรรมการซึ่งเคยดูแลและบำรุงทางด้านพุทธศาสนาเดิมนั้น ให้เปลี่ยนชื่อเรียกว่า กระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่จัดการศึกษาแต่อย่างเดียว

ในฐานะองค์ศาสนูปถัมภกพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอยู่ในฐานะผู้ปกครองที่ทรงไว้ซึ่งสิทธิและความสามารถในการเป็นศาสนายาสั่งสอนพระพุทธศาสนาให้กับประชาชนได้ ด้วยพระปรีชาสามารถและความสนพระทัยในหลักคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์พระบรมราชาวาทในรูปแบบของพระธรรมเทศนาโดยแยกเป็นกัณฑ์ ๆ ดังเช่นพระราชนิพนธ์เทศนาเสื่อป่าถึง 17 กัณฑ์ ทั้งนี้เพราะพระองค์ทรงมุ่งประโยชน์ให้ผู้รับฟังสามารถเข้าใจในถ้อยคำพระบรมราชาวาทได้อย่างง่าย ๆ ถึงแม้พระบรมราชาวาทของพระองค์ที่เป็นพระธรรมเทศนานั้นจะมีอยู่มากมาย แต่พระองค์ก็ทรงมีพระทัยว่าบรรดาผู้ฟังจะเข้าใจในสิ่งที่พระองค์เทศน์ได้ดีกว่าพระเทศน์ พระจะเลือกเอาหนังสือซึ่งคนเก่า ๆ แต่งไว้ไปอ่าน "พระไม่ได้พูดภาษาซึ่งเราทั้งหลายพูดเดี๋ยวนี้ พระพูดภาษาซึ่งคนไทยเราพูดเมื่อ 700 ปีมาแล้ว"³ ย่อมก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายแก่ผู้ฟัง ย่อม

¹พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน หนังสือพระนิพนธ์ต่างเรื่อง (พระนคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2514), หน้า 334.

²พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ฝ่ายหน้าของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างใน ประยูตย์ สิทธิพันธ์, วาทพระมงกุฎเกล้า, หน้า 302-303.

³พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสื่อป่า..., หน้า 110.

เกิดความรู้สึกที่ว่า "เหมือนไปนั่งฟังคนพูดภาษาฝรั่งหรือภาษาแขกซึ่งเขาไม่เข้าใจเลย จะได้ประโยชน์อย่างไร"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยในการแสดงพระธรรมเทศนามาก ทรงตั้งพระองค์อยู่ในฐานะนักเทศน์แทนพระภิกษุ พระองค์จะพระราชทานเทศน์ในโอกาสสำคัญ ๆ ซึ่งนับเป็นสิ่งที่น่าสนใจมาก เพราะตามธรรมดาแล้วพระสงฆ์จะเป็นผู้มีบทบาทในการแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่ประชาชนผู้สนใจในธรรมะพึง ในการแสดงพระธรรมเทศนานั้นต้องมีการกล่าวนำเป็นหัวข้อธรรมที่จะแสดงพระธรรมเทศนาเป็นภาษาวาลีก่อนแล้วจึงจะมีการวิชันนาบรรยายหัวข้อพระธรรมเทศนานั้นเป็นเนื้อความตามลำดับ ดังนั้นพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงต้องมีความรู้ทางด้านภาษาวาลีและได้ทรงศึกษาหัวข้อธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี พระธรรมเทศนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏนั้นได้แก่ พระธรรมเทศนาแสดงในงานทำบุญบิณฑุสาสมวารอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระศรีสุมพร (เปลี่ยน เปลินศิริ) ณ วันที่ 10 มกราคม พ.ศ. 2462² พระธรรมเทศนาแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลศราทธพรต อุทิศแด่ นายจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์) ข้าราชการในกรมมหาดเล็กหลวง ณ วันอาทิตย์ที่ 1 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2462³ เป็นต้น

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเลื้อป่า..., หน้า 110.

²ทอชิวาธุวานุสรณ์ (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) สำนักพระธรรมเทศนาแสดงในงานทำบุญบิณฑุสาสมวาร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ พระศรีสุมพร (เปลี่ยน เปลินศิริ).

³ทอชิวาธุวานุสรณ์ (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม), สำนักพระธรรมเทศนาแสดงในงานบำเพ็ญพระราชกุศลศราทธพรต อุทิศแด่ นายจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์).

พระธรรมเทศนา 2 กัณฑ์นี้เป็นพระธรรมเทศนาที่ทรงแสดงในโอกาส
บำเพ็ญกุศลทักษิณานุปทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับข้าราชการผู้ที่ทรงรู้จัก ความของ
พระธรรมเทศนาเป็นการช่วยปลดปล่อยจิตวิมลของผู้ตายให้คลายในความทุกข์โศก
โดยได้ทรงยกพระพุทโธวาทขึ้นมาว่า

สัพเพ สักกา มะรันทิจจะ มาริส จะ มะริสสะเร
ตะเกวาทิ มะริสสามี นัทถิ เม เอกกะ สัสสะโย¹

ความว่า

"บรรดาสัตว์ทั้งหลายทั้งปวงที่กำลังตายอยู่ที่ใด ที่ตายไปแล้วก็ใด ที่จักตาย
ในเบื้องหน้าก็ใด กำลังเป็นอยู่หรือเป็นไปแล้วหรือจักเป็นไปฉนั้นใด แม้ตัวเราเองก็
จักเป็นฉนั้น"²

เนื้อความของพระธรรมเทศนาได้กล่าวถึงคุณธรรมที่ผู้ตายได้ประพฤติ-
ปฏิบัติอันควรแก่การยกย่องสรรเสริญดังเช่น ทรงยกย่องจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์)
ว่าเป็นผู้ได้ประพฤติปฏิบัติธรรม อันนำไปสู่ความจริง เรียกว่า "จักร 4"³ คือ

1. ปฏิรูปประเพณีวาสะ การอยู่ในประเทศอันสมควรหมายถึงอยู่ใน
ประเทศที่สะดวกแก่การประกอบอาชีพเหมาะแก่ฐานะของตน แลได้มีโอกาสพบ
พระพุทเจ้าหรือพระอรหันตบุคคล หรือสัตบุรุษผู้เป็นบัณฑิตซึ่งจะเป็นผู้แนะนำให้รอบรู้
ในสิ่งที่ควรรู้ในทางสัมมาปฏิบัติ เป็นคนที่มีศีลธรรม

2. ปุพเพกะตะปัญญะตา ความเป็นผู้ใคร่ทำความดีไว้ในปางก่อน
ซึ่งจ่ายอดเองก็มีกำเนิดมาในสกุลแห่งข้าราชการ ผู้มีเกียรติคุณ เป็นผู้จงรักภักดี
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ได้ทรงชุบเลี้ยงสืบต่อกันมาและเป็นทีไว้วางพระ-

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏเล่ม) สำเนาพระธรรมเทศนาแสดง
ในงานทำบุญปัญญาสมวาร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายจ่ายวด (ปานี ไกรฤกษ์).

² เรื่องเดียวกัน

³ เรื่องเดียวกัน

พระราชหฤทัยมาแล้วหลายชั่วคน จำพวกใดมีโอกาสรับราชการในตำแหน่งอันใกล้ชิดไว้ว่าพระราชหฤทัย จนในที่สุดเมื่อสิ้นชีวิตลงก็ได้รับพระราชทานเกียรติยศเป็นพิเศษเสมอชั้นหัวหมื่นมหาดเล็ก

3. อุดมคติสัมมาปฏิบัติ ทั้งคนไว้ชอบ จำพวกใดเป็นผู้สมควรได้รับความเมตตา เพราะเป็นผู้มีความประพฤติดี รู้จักมีสัมมาคารวะต่อผู้ใหญ่

4. สบประสีสุบสังเสวะ การคบสัคบบุรุษ คบผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลในธรรม และรอบรู้ในธรรมะ ย่อมมีความสุข

ในพระธรรมเทศนานี้ได้พระราชทานพระบรมราโชวาทไว้ว่า "ใครปรารถนาให้ชนสรรเสริญว่ามีเสียที่ที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ฉะนั้นใครก็ควรจักตั้งใจมั่นว่าจักกระทำประโยชน์ให้แก่คณะของตนเองจงได้ ตามแต่จะมีโอกาสและกำลัง"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งเห็นประโยชน์ของหมู่มณะเป็นเรื่องสำคัญ พระธรรมเทศนาแสดงในงานบำเพ็ญกุศลของพระศรีสุมพรรและนายจำพวกนั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเล็งถึงประโยชน์ คือ

1. เป็นการยกย่องและระลึกถึงคุณความดีของผู้ที่ได้สิ้นชีวิตทั้งสองที่ได้จงรักภักดีต่อพระองค์ โดยการยกคุณธรรมที่ข้าราชการทั้งสองที่ได้ประพฤติสอดคล้องกับพุทธโอวาท แม้ว่าข้าราชการทั้งสองคนนี้จะสิ้นชีวิตแล้ว คุณความดีก็ยังคงปรากฏอยู่

2. พระราชทานพระบรมราโชวาทให้ ญาติ พี่น้อง มิตรสหายของผู้ที่เสียชีวิตได้คลายความทุกข์โศก โดยทรงยกพุทธวจนะกล่าวถึงชีวิตต้องมีความตายเป็นที่สุด ความตายจึงเป็นเรื่องธรรมดาที่ทุกคนต้องประสบ

3. ทรงใช้พระธรรมเทศนานี้สั่งสอนบุคคลให้ยึดมั่นอยู่ในคุณธรรม เพื่อคุณความดีจะได้ปรากฏเหมือนดังพระศรีสุมพรรและจำพวก แม้ว่าสิ้นชีวิต

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) สำนักพระธรรมเทศนาในงานทำบุญบิณฑบาตสมวาร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายจำพวก (ปานี ไกรฤกษ์).

ไปแล้ว

4. เพื่อให้บุคคลได้เกิดกำลังใจ ในการที่จะกระทำคุณงามความดี เพื่อชาติบ้านเมืองและหมู่คณะส่วนรวม โดยใช้พระธรรมเทศานี้เป็นตัวอย่าง สรรเสริญคุณความดีของข้าราชการผู้ยึดมั่นในคุณธรรม แม้ว่าจะมีความบกพร่อง ในธรรมะข้อใดก็สามารถที่จะฝึกฝนให้เพิ่มพูนส่วนที่บกพร่องนั้น ๆ ให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น¹

5. ทรงใช้พระธรรมเทศนาทั้ง 2 กัณฑ์นี้สั่งสอนให้บุคคลจงรักภักดีและรู้จักหน้าที่ของคหบดีพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงกระทำได้อย่างแนบเนียน เพราะพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงแสดงพระธรรมเทศานี้ โดยใช้พระนามแฝงว่าพระรามราชมุนี ในฐานะพระภิกษุแห่งวัดธรรมาธิปไตย ในดุสิตธานี ดังที่ทรงยกตัวอย่างความประพฤติของนายจ่ายวคที่มีต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า

นายจ่ายวคได้ปฏิบัติราชการในหน้าที่ทุกอย่างด้วยความอุทิศเอาวิริยภาพอันบังเกิดจากน้ำใจที่จงรักภักดีคือไต่ฝาละออองฐลีพระบาทจริงจัง ความจงรักภักดีอันแรงกล้าได้เป็นกำลังยังความสม่ำเสมอในทางปฏิบัติราชการอันเป็นกรณีประจำตน, สอดทนความลำบากกรากุร่า เพราะอำนาจแห่งความกตัญญูทศเวที่เฝ้าอยู่มีไคชาด ควรนับว่าเป็นตัวอย่างอันดี สำหรับราชเสวกบริพารไคยู²

6. การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ สราทธพตเทศนา แก่ข้าในราชสำนักนี้ นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ที่ได้ทรงรำลึกถึงความดีของข้าราชการทั้งสอง สมด้วยพุทธศาสนานิกาย

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) กรมหมื่นชินวรสิริวัฒน์ ตรีอาธิปไตย คำนำ.

² หอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) สำเนาพระธรรมเทศนา แสดงในงานทำบุญปัญญาสมวาร อุทิศส่วนกุศลให้แก่ นายจ่ายวค (ปานี ไกรฤกษ์).

ว่า "มหากาภูมิโก นาโถ ท่านผู้เป็นที่พึ่ง ย่อมประกอบด้วยกรุณาใหญ่"¹

ทรงแสดงให้เห็นถึงน้ำพระทัยของพระองค์ย่อมทำให้ประชาชนสำนึก
ในพระมหากรุณาธิคุณและจงรักภักดีต่อพระองค์

แนวพระราชดำริในการต่อต้านกระแสความคิดทางการเมืองระบบอื่นนอกจาก
ราชาธิปไตย

สืบเนื่องจากเหตุการณ์กบฏ ร.ศ. 130 ซึ่งคณะผู้ก่อการมีความคิด
ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วยการลดพระราชอำนาจของพระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัวให้ลงมาอยู่ใต้กฎหมาย ได้ทำให้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกน้อยพระทัยมากที่พวกทหารมีปฏิกริยาในทางลบต่อพระองค์
ปรากฏความสะเทือนพระราชหฤทัยในพระราชหัตถเลขาว่า

มันโง่งออำนาจฉันไปใช้ เพื่อหาความนิยมใส่ตัวของมัน และมีหน้าซำ
จะเกียตกรัน ไม่ให้คุณนิยมฉันบ้างเลย นับว่ามันโง่งเป็นสองชั้นเช่นนี้
คิดไปก็นานอโยใจอยู่บ้าง เห็นว่าเป็นเจ้าแผ่นดิน นับวันจะยากขึ้น
ทุกที²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริต่อต้าน
กระแสความคิดทางการเมืองแบบตะวันตก โดยเฉพาะแนวคิดของระบอบ
ประชาธิปไตยที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน ทรงเห็นว่าพวกที่ต้องการอิสรภาพ
นั้นยังไม่เข้าใจถึงคำว่า อิสรภาพที่แท้จริงและคิดว่าอิสรภาพของบุคคลนั้นคือ
การประพฤติอะไร ๆ ได้ตามใจทั้งสิ้น นับเป็นความคิดที่ผิด จนกระทั่งในที่สุด

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏรหัสแฟ้ม) พระรามราชมณี
(พระนามแฝง) ศราทธพรตเทศนา, หน้า 2.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ก.1/11 พระราชหัตถเลขาพระบาท-
สมเด็จเจ้าอยู่หัว ถึง พระยาสีหราชเดโช 30 พฤษภาคม ร.ศ.
131 (พ.ศ. 2455).

กลับกล่าวตำหนิครุหรือผู้เป็นหัวหน้าของตนว่ามีความหลงผิด พระองค์ทรงตำหนิพวกที่มีความคิดเช่นนี้ว่าพวกที่อวดรู้ยิ่งกว่าครุ ทรงเปรียบเทียบการที่มีผู้อวดรู้กว่าครุนี้กับเหตุการณ์เมื่อสมัยพุทธกาล กล่าวคือ พระเวททัตซึ่งในตอนแรกเป็นสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่เนื่องจากมีความทะเยอทะยานอยากเป็นใหญ่และมีชื่อเสียง จึงได้คิดริษยาพระสาวกอื่น ๆ ในที่สุดได้คิดเขียนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่าทรงลำเอียง เลือกรักรักมักที่ชัง ในที่สุดได้ถูกไล่ออกจากคณะพุทธสาวก เวททัตจึงได้ไปตั้งคณะของตนขึ้นใหม่ พยายามกล่าววาตะไต่แย้งกับพระพุทธโฆษาท เมื่อไม่มีผู้ใดฟังก็คิดทำลายคณะพุทธสาวกถึงกับคิดประทุษร้ายต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ในที่สุดยอมแพ้ยตนเอง ใ้ได้รับผลกรรมสนอง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกเนื้อเรื่องพุทธประวัติตอนนี้ขึ้นมาเปรียบเทียบเพื่อเป็นอุทาหรณ์เตือนสติผู้ที่คิดเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในขณะนั้น โดยทรงเห็นว่า "เปนอาจารย์อุตตริในทางการเมืองน่าจะลืมเรื่องเวททัตเสียแล้ว"¹ ซึ่งสำคัญคนว่า "พวกคนเป็นคนเก่งและทันสมัยซิวิไลซ์ แต่ความจริงแล้วเป็นลูกศิษย์เถนเวททัตนั่นเอง"² ทั้งนี้สืบเนื่องจากคณะผู้ก่อการ ร.ศ. 130 นั้นประกอบด้วย "คนหนุ่มที่เป็นผลผลิตของความคิดทางการเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกซึ่งมีความกระตือรือร้นที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองของไทยให้เป็นแบบสาธารณรัฐหรือมีพระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ"³

¹ หอชิวราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.01189/ป.3 สำนักพิมพ์พระราชนิพนธ์ความเป็นชาติโดยแท้จริง.

² เรื่องเดียวกัน.

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 บ. 15/1 ในรายงานสืบความลับ 28 ก.พ. ร.ศ. 130 ย.3.

นับว่าทรงพยายามใช้แนวพระราชดำริทางค่านพระพุทธานุศาสตร์
 กระแสความคิดที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครอง การที่ทรงเปรียบเทียบกลุ่มที่
 ต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครองนี้เป็นพวกของเถนเหวทัก ซึ่งประกาศตน
 เป็นฝ่ายตรงกันข้ามกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทั้งนี้เพราะเถนเหวทัก
 ได้มีความเห็นผิด คิดประทุษร้ายต่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยตรง ถือ
 เป็นอนันตริยกรรม* เป็นบาปอันหนักที่สุด ห้ามสวรรค์ ห้ามนิพพาน เป็นบท
 ปาราชิกของผู้นับถือพระพุทธศาสนา ห้ามพุทธศาสนิกชนทำเป็นอันขาด¹ จึง
 นับว่าการกระทำของเถนเหวทักและพวกกบฏที่ต้องการเปลี่ยนแปลงการปก-
 ครอง คิดละเมิดต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเปรียบเสมือน
 เป็นฝ่ายเดียวกับสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นการกระทำที่ละเมิดร้ายแรง
 ถึงขนาดอนันตริยกรรมเช่นเดียวกัน

ในบทความเรื่อง ความเป็นชาติโดยแท้จริง นี้ พระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกตัวอย่างความพินาศที่ปรากฏแก่เถนเหวทักและ
 ผู้ที่หลงสติเชื่อคำพูดของเหวทักดังเช่นพระเจ้าอชาตศัตรูได้หลงเชื่อคำยุยงของ
 เถนเหวทักมีความทะเยอทะยานโลภในราชสมบัติจนถึงกับได้กระทำการพิชิตฆ่า
 พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นบิดา นับว่าเป็นอนันตริยกรรมเช่นเดียวกัน แม้จะพยายาม
 สร้างวัดหรือเจดีย์มากมายสักเท่าใดก็ไม่สามารถจะลบล้างบาปได้ เปรียบเหมือน

* อนันตริยกรรม คือกรรม

1. มาตุฆาต ฆาตมารดา
2. ปิตุฆาต ฆาตบิดา
3. อรหันตฆาต ฆาตพระอรหันต์
4. โสทธิยุบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อขึ้นไป
5. สังฆเภท ยังสงฆ์ให้แตกกัน

¹ช. ไมตรีจิต (นามแฝง), คู่มือธรรมวิภาค น.ธ.ตรี..., หน้า 74.

คนที่เชื่อหรือคล้อยตามคำพูดของ "นักพูดสอนอุคตริทางการเมือง"¹ ภายหลังจากเชื่อต่อไปกว่าจะรู้สึกตัวก็ทำลายชาติของตนเสียแล้ว เทียบได้กับการกระทำอนันตริยกรรมควย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวว่าทำลายชาติเป็นการกระทำอนันตริยกรรมโดยเทียบเหมือนกับการกระทำสังฆเภทก่อให้เกิดพระสงฆ์แตกแยกกัน ดังนั้นการทำลายชาติก็เท่ากับการกระทำให้คณะชนร่วมชาติต้องแตกแยกกัน

การที่ความของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนี้สอดคล้องกับหมวดข้อขยายธรรมบัญญัติหมวด 5 อนันตริยกรรม 5 ความว่า

คนผู้ทำร้ายพระศาสนาของตนเองได้เป็นหมุ่หลักในทางพระพุทธรศาสนา จักเดียวกับคนคิดฆบถทำร้ายพระเจ้าแผ่นดินของตนฯ ฎีกุมทำลายสงฆ์ให้แตกกันเป็นพรรคเป็นพวก แลคณะของตนยังทำลายไคแล้วจักไม่คิดทำลายคณะอื่นเป็นอันไม่มี เช่นเดียวกับคนคิดยุแหยทำลายความสามัคคีในชาติของตน²

เพื่อเป็นการสั่งสอนให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติอย่างถูกต้อง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระบรมราโชวาทให้บุคคลพึงมีสติพอที่จะพยายามเหนี่ยวรั้งผู้ที่ "สติไม่บริบูรณ์" ใ้บ้าง³ ให้มีความอดทนต่อคำมรสุวาททรงชักชวนให้มีความสามัคคีและให้ประพฤติปฏิบัติในวิถีทางที่จะนำชาติไทยไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ใ้ทรงแนะวิธีการพูด แสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดประโยชน์ถือตามวิธีที่พระเทศเป็นเกณฑ์ คือ

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.01189/ป.3 สำนักพิมพ์พระราชนิพนธ์ความเป็นชาติโดยแท้จริง.

² ข. ไผตรีจิต (นามแฝง), คู่มือธรรมวิภาค น.ช.ตรี..., หน้า 75.

³ หอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.01189/ป.3 สำนักพิมพ์พระราชนิพนธ์ความเป็นชาติโดยแท้จริง.

1. แสดงไปโดยลำดับ ไม่คัดลิกให้ขาดความ
2. อ่าง เหตุและผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ
3. ตั้งจิตเมตตาปรารถนาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง
4. ไม่แสดงเพราะเห็นแก่ลาภ
5. ไม่แสดงกระทบคนและผู้อื่น ไม่ยกตนและเสียคสีผู้อื่น
6. ให้ผู้ฟังได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
7. สิ่งใดไม่เคยฟังแล้ว แต่ไม่เข้าใจชัด ทำให้เข้าใจ
8. บรรเทาความสงสัย
9. แก้อคติเห็นผิดให้ถูก
10. ให้จิตของผู้ฟังผ่องใส¹

การสร้างความยอมรับในหมู่ประชาชนต่อพระบรมราชาบาย

1. การสร้างความยอมรับในกิจการ เสือป่า
2. การสร้างความสำนึกในหน้าที่ของการ เป็นทหาร
3. การเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1
4. การเรียไรชื่อเรือรบหลวงพระร่วง
5. การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง
6. การสร้างความสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์
7. พระบรมราชาหาให้บุคคลตระหนักถึงหน้าที่
8. การต่อต้านชาวจีน

1. การสร้างความยอมรับในกิจการ เสือป่า

สาเหตุหนึ่งที่สร้างความไม่พอใจให้กับพวกกบฏ ร.ศ. 130 นั้นคือ การจัดตั้งกองเสือป่าของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งทหารส่วนใหญ่ต่างมีความคิดเห็นว่าเสือป่าเป็นกิจกรรมที่ตั้งช้ำกับทหาร และทำงาน

¹ ทวารวชิราวุธานุสรณ์, ฉบับที่ ว.๐๑189/ป.3 สำนักเนนาทพระราชนิพนธ์
ความเป็นชาติโดยแท้จริง.

แข่งศึกกับทหาร¹ พวกเสือป่าจะได้รับการยกเว้นการเกณฑ์ทหารและมีสิทธิในการใช้อาวุธโดยสามารถยืมได้จากกองทัพก²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้แนวพระราชดำริทางค่านพระพุทศศาสนานำมาอธิบายถึงความถูกต้องและความจำเป็นในการที่ต้องมีกองเสือป่า ทรงให้ความหมายของเสือป่าว่าเป็นผู้ที่ไม่ยอมเป็นข้าให้ใครกคชี่ และการที่ชาติไทยเราเจริญรุ่งเรืองมาเป็นเวลานานก็เพราะมีผู้ที่มีจิตใจเป็นเสือป่า สละชีวิตเพื่อรักษาพระเจ้าแผ่นดิน ชาติบ้านเมือง และศาสนาพระมหากษัตริย์ไทยหลายพระองค์เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ไ้ทรงมีน้ำพระทัยเป็นเสือป่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระบรมราโชวาทเทศนาแก่บรรดาเสือป่าอยู่เสมอปรากฏในบทพระราชนิพนธ์เทศนาเสือป่าและปลุกใจเสือป่า ทรงฝึกให้บรรดาเสือป่ามีความสามัคคีและมีคุณธรรมเป็นหลักในการประพฤติ ปฏิบัติ และไม่ทรงมีพระราชประสงค์ให้เกิดการแบ่งพวกระหว่างทหารกับเสือป่า ทรงมีพระบรมราโชวาทว่า "อย่าคิดว่าทหารและพลเรือนนั้นเป็นคนละพวกจะทำการรวมกันไม่ได้ หน้าที่ทั้งสองนี้ก็มุ่งหาความเจริญให้บังเกิดขึ้นแก่ชาติและเจ้านายด้วยกัน ต้องถือว่าเป็นพวกเดียวกัน"³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกำหนดหน้าที่ของเสือป่าไว้เป็นข้อสามาน 3 ข้อ คือ

1. จะจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์
2. เมื่อมีเหตุจำเป็นจะรับอาสาต่อสู้ชาติศัตรูที่มาบ่ายี้ชาติบ้านเมืองและปราบปรามคนทุจริทที่ก่อการจลาจลเพื่อรักษาความเป็นไทยแห่งชาติ และ

¹ร.ท. เกรียงยุ ศรีจันทร์ และ ร.ท. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. 130, หน้า 48-49.

²หจคหมายเหตุแห่งชาติ, เอกสาร ร.6 บ.16.4/2 เสือป่าฝึกหัดยิงปืน.

³พระราชดำรัสตอบคำถวายชัยมงคลของราชเสวกในงานขึ้นปีใหม่ของเมื่อ 1 เมษายน 2456 อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 59..

ป้องกันพระพุทธศาสนา

3. จะเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาในกองเสือป่า และจะไม่
ประพฤติการใด ๆ ที่จะนำความเสื่อมเสียมาสู่คณะ¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กิจกรรมเสือป่า
เพื่อปลูกฝังความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะ
ในข้อที่เน้นให้จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดินนั้นเป็นการสั่งสอนเหล่าเสือป่าให้
ตระหนักถึงความสำคัญของพระเจ้าแผ่นดินว่าผู้ที่ได้รับการเลือกให้เป็น
พระเจ้าแผ่นดินนั้นจำเป็นต้องเป็นผู้มีอายุและรู้การ สามารถหาวิธีป้องกันชาติ
ให้พ้นภัยได้² ทรงสอนให้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ให้เหมือนกับรักตนเอง³
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโยงความสัมพันธ์ระหว่างพระ-
มหากษัตริย์กับประชาชนโดยพระองค์ทรงเชื่อว่าในเมืองไทยเรานี้มีคนอยู่สอง
ชั้นเท่านั้น คือ พระมหากษัตริย์และคนไทย ผู้ใดจะมาแทรกแซงไม่ได้⁴

ในขณะที่เดียวกันทรงกล่าวถึงความจำเป็นจะต้องมีพระพุทธศาสนา
ได้ทรงยกพระโอวาทของสมเด็จพระยาวชิรญาณวโรรสที่ได้ทรงกล่าวไว้ว่า
"ชาติที่บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมย่อมจำเวิญ ที่ไรคุณธรรมย่อมตกต่ำเลวทราม ย่อม
ถึงความพินาศเป็นที่สุด"⁵ ดังนั้นศาสนาย่อมเป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรม การบำรุง
รักษาพระศาสนาจึงจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อความดำรงอยู่ของชาติ และเนื่องจาก

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสือป่า..., หน้า 44.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า..., หน้า 47.

³เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

⁴พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน
ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 129.

⁵เรื่องเดียวกัน, หน้า 60.

มีบรรดานักเรียนไทยได้ไปศึกษาในประเทศตะวันตกได้รับแนวคิดและอิทธิพล
จากวัฒนธรรมตะวันตก ทำให้ไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญของพระพุทธศาสนา
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเปรียบเทียบผู้ที่ละทิ้งศาสนา
นั้นว่าเป็น "ผู้ทิ้งบ้านงั่งและเปลือยกายอยู่"¹ เป็นการตีความหมายพุทธศาสนา
ว่าเป็นเครื่องนำไปสู่ความเจริญหรือศิวิไลซ์ที่แท้จริงนั่นเอง

2. การสร้างควมสำนึกในหน้าที่ของการเป็นทหาร

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงสั่งสอนประชาชน
ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของหน้าที่การเป็นทหาร โดยได้กระตุ้นเตือนให้
บรรดามิคามารคา ฎาชิ ฟีนอง ของผู้ที่ได้เข้ามาเป็นทหาร ได้ทรงมีพระราช-
คำรัสถึงหน้าที่ประจำของทุกคนว่า

ผู้ใหญ่วังชายและหญิงที่เป็นมิคาและมารคาฎาชิเป็นผู้ใหญ่ในวงมัตระกุล
และครอบครัว ทองรู้สึกเป็นหน้าที่ของตนอย่างหนึ่งที่จะใหญ่ทรหลานผู้ชาย
ของตนเป็นทหาร... บุกรเราหุลานเรา มิใช่จะดมตายตายจากกันเมื่อ
ไร เขาจะไปกระทำการตามหน้าที่ของชายหนุ่ม เขาจะไปฝึกหัดไว้ให้มี
ความชำนาญพอที่จะป้องกันพระเจ้าแผ่นดิน และชาติ ศาสนา จะมา
เกียจกันไว้มิให้เขาโคมิโอกาสกระทำหน้าที่ของผู้ชายเช่นนั้น ไมควรเลย²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงกล่าวถึงการเป็นทหาร
หรือการรบต่อสู้กับพวกที่มารุกรานชาตินั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง แม้สมเด็จพระสัมมา-
สัมพุทธเจ้าก็ไม่ได้อบรมห้าม³

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลุกใจเสือป่า..., หน้า 63.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสือป่า..., หน้า 40.
(หน้าที่ประจำตัวทุกคน อังคาร 13 มิ.ย. 2454).

³ ไฉว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 154.

หากจะมีผู้ครึกครื้นบ้างว่า การที่เรามาเตรียมตัวพร้อมสำหรับรบ หรือเป็นนักรบ จะขัดควยพระพุทธศาสนา ขอนี้ไม่จริงขอให้อ่านไว้ว่า พระพุทธเจ้าของเราไม่ใคร่ทรงห้าม ไม่มีขอรห้ามขอดีเลยที่ไม่ให้คนถือ อาวุธเพื่อป้องกันชาติบ้านเมือง เพื่อรักษาความสงบผู้ใดที่กล่าวว่ามีอาวุธ เป็นผู้หลงควยความเจตนาชั่วร้าย ปราศจากเมตตากรุณาเป็นผู้พูดไม่จริง¹

การที่มีผู้กล่าวว่า ทหารนั้นทำผิดศีลคือ ข้อปณาติบาตแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงถือว่าเป็นผู้ไม่รู้อาริยธรรม ทรงยกพระสูตรใน พระไตรปิฎกตอนที่พระเจ้าพิมพิสาร เสด็จไปกราบทูลสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้ยกเว้นทหารจากการอุปสมบท สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงอนุญาต และในการบวชพระกรรมวาจาจารย์ต้องถามต่อหน้าพระสงฆ์ว่าเป็นทหารหรือไม่ จากเหตุผลที่ทรงยกมา แสดงว่าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงห้าม การเป็นนักรบ เห็นว่าชาติจำเป็นต้องมีนักรบไว้เป็นผู้ "ป้องกันรักษาชาติและบ้านเมือง"² และพระพุทธศาสนาจะรุ่งเรืองอยู่ได้ ก็ต้องอาศัยความมั่นคงแห่งบ้านเมือง ถ้าบ้านเมืองพินาศล่มจมแล้ว พุทธศาสนาก็จะดำรงอยู่ไม่ได้

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นว่า ทหารไปรบถือเป็นการผิดศีลข้อปณาติบาตหรือไม่ นั้น เรื่องนี้มีปัญหาว่าจะมีปรากฏในพระไตรปิฎกหรือไม่ ความจริงเรื่องนี้ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์พุทธศาสนานิกายมหายานใน โยคโพธิสัตว์สิกขาบทใน หมวดคฤหาบตีว่าด้วยปณาติบาต มีข้อความดังนี้

ถ้าพระโพธิสัตว์เห็นโจรร้ายประกอบด้วยโลภะจะประหารสัตว์เป็นอันมากก็ดี จะประหารพระสาวก พระปัจเจกพุทธโพธิสัตว์ก็ดี หรือลงมือสร้างอนันตริยกรรมก็ดี เมื่อพระโพธิสัตว์เห็นเช่นนี้พึงตรึกนึกว่า ถ้าอาตมาจะประหารชีวิตของหมู่พาลนี้ อาตมาก็จักต้องตกนินยามาย ครั้นมิประหารเล่า เขาก็จักก่ออนันตริยกรรม ไฉนเลยทุกขวิบากอันใหญ่ อาตมาควรประหาร เขาเสีย ยอมตนตกนินยามาย มิยอมให้เขาก่ออนันตริยกรรม พระโพธิสัตว์

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสือป่า... หน้า 69.

² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ฟังมนสิการ เช่นนี้แล้ว ฟังประกอบด้วยกุศลจิตต์หรืออภัยทุกจิตต์ มีหิริ-
โอภคัมป์ปะและเมตตาจิตต์แล้วประหารชีพของเขาเสีย ดังนี้ไม่ชื่อว่าลวง
โพธิสัตว์สักขามทเลย จักบังเกิดกุศลเป็นอันมาก¹

มีหลักฐานสนับสนุนแนวพระราชดำริเรื่องทหารไม่ผิดศีลข้อปาณาติบาต
จากหนังสือชื่อ "เดอะ กอสเปล ออฟ บุดดา" (The Gospel of Buddha)
เขียนโดย พอล คาร์ส (Paul Carus) เมื่อปี พ.ศ. 2441 (ค.ศ. 1898)
นับว่าก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อความกล่าวถึง
คำสนทนาระหว่างนายพลสิงห์โคกร ราชทูตตามสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า
พระมหากษัตริย์โคตรตรงแต่งตั้งคนในฐานะทหารให้ออกทำสงครามนั้น เพื่อปก-
ป้องคุ้มครองประเทศชาติ ครอบครวั และทรัพย์สิน ชัดต่อพุทธโอวาทที่ทรงสั่ง-
สอนให้เมตตาการุณาหรือไม่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า

ผู้ใดควรได้รับโทษ ก็ต้องลงโทษ และผู้ใดควรได้รับอนุเคราะห์ก็ต้อง
อนุเคราะห์ แต่ในเวลาเดียวกันทรงสอนว่าอย่าทำร้ายแกสิ่งมีชีวิตใดๆ
และให้เต็มใจด้วยความเมตตาการุณา คำสั่งสอนนี้ไม่ขัดกันเพราะผู้ที่ต้องลง-
โทษเพื่ออาชญากรรมที่เขาได้กระทำมา ผู้รับโทษไม่ใช่ความใจร้ายของ
ผู้พิพากษา แต่ความเหตุที่เขาได้กระทำร้ายมาเอง... การรบกัน... ที่
มนุษย์พยายามจะฆ่าเพื่อนมนุษย์เป็นทีนาสลดใจ แต่มีโคตรตรงสอนว่า ผู้ที่ทำ
สงครามเพื่ออุดมการณ์อันชอบธรรมในเมื่อโคตรพยายามป้องกันรักษาสันติภาพ
หมดทุกทางแล้วนั้นควรถูกตำหนิ ผู้ใดเป็นเหตุแห่งสงคราม ผู้นั้นก็ควรถูก
ตำหนิ

ทถาคตรสอนให้ยอมตนสิ้นเชิง แต่มีโคตรตรงสอนให้ยอมอะไรแก่อำนาจ
ที่ร้าย จะเป็นมนุษย์หรือเทวดาหรือสิ่งใดในธรรมชาติก็ตาม การต่อสู้ของ
มีเพราะชีวิตทั้งสิ้น เป็นการต่อสู้อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ผู้ที่ต่อสู้พึงระวัง
ไม่ให้ต่อสู้เพื่อตนโดยเป็นปฏิปักษ์ต่อความจริง และความชอบธรรม...

¹เสถียร โพธิ์นันทะ, ปรัชญามหายาน (พระไตรปิฎกของมหายาน)
(กรุงเทพฯ : สภาการศึกษามหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2519), หน้า 30-31.

ต่อสู้กับความกล้าหาญเถิด ท่านนายพล และรบการบุุขของท่านอย่าง
เข้มแข็ง แต่เป็นทหารแห่งความจริงและதாகที่จะให้พรทาน¹

การสู้รบกับข้าศึกที่มารุกราน ไม่ปล่อยให้ข้าศึกยกทัพเข้ามาทำลาย
ประเทศนั้นเป็นการกระทำที่ถูกต้อง โดยยึดถือหลักมัชฌิมาปฏิปทา ทางสาย
กลางของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงให้เหตุผลถึงการที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้ามการฆ่าสัตว์นั้นคือ
ทรงหวังตัดความเบียดเบียนซึ่งกันและกัน โดยใช้กำลังหรือเครื่องประหารข่ม-
เหงผู้ซึ่งซัดใจ แคมิได้หมายถึงทรงห้ามการต่อสู้ป้องกันตัวหรือป้องกันชาติบ้าน-
เมือง และในขณะเดียวกันทหารจะต้องประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมด้วย

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงได้รับอิทธิพลในเรื่อง
ปาณาติบาตนี้จากคัมภีร์พระไตรปิฎกของมหายาน ทรงใช้สนับสนุนว่าการเป็น
ทหารต่อสู้และจงรักภักดีเพื่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์นั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้อง
ไม่ผิดหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับว่าก่อให้เกิดผลดีในการ
สนับสนุนพระบรมราโชบายส่งเสริมการเป็นทหาร และร่วมรบในสงครามโลก
ครั้งที่ 1 ซึ่งจะได้ทำการศึกษาต่อไป

3. การประกาศเข้าร่วมในสงครามโลกครั้งที่ 1

สงครามโลกครั้งที่ 1 เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2457 ตอนแรกไทยประกาศ
รักษาความเป็นกลางในสงคราม และต่อมาในปี พ.ศ. 2460 พระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมนี ออสเตเรีย
ฮังการี และเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายประเทศสัมพันธมิตร มีอังกฤษ ฝรั่งเศส

¹ Paul Carus, The Gospel of Buddha according to old records 6 th ed. Chicago : The Opening Court Publishing, 1898), p. 124-130.

² กรมหมื่น นราธิปพงศ์ประพันธ์, "พระพุทธศาสนากับสหประชาชาติ" ปกิณกะ
ของพลตรี พระเจ้าบรมวงศ์เธอ นราธิปพงศ์ประพันธ์ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยวัฒนา-
พานิช, 2514), หน้า 125.

สหรัฐอเมริกา และอิตาลี สาเหตุที่ไทยประกาศสงครามกับเยอรมนีนั้นคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเคยเสด็จประทับศึกษาในประเทศอังกฤษเป็นเวลาถึง 9 ปี ย่อมเกิดความผูกพัน และความนิยมในฝ่ายอังกฤษ ยิ่งไปกว่านั้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ทรงนิยมเยอรมัน¹ มาตั้งแต่ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาชิราวุธสยามมกุฎราชกุมาร สืบเนื่องมาจากทรงมีทัศนคติทางค่านิยมกับเยอรมนี ทรงมีความชื่นเคืองพระทัยที่ทรงถูกหมิ่นพระเกียรติยศในคราวเสด็จเยือนประเทศเยอรมนี เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2445² ราชสำนักเยอรมันได้ทูลเกล้าถวายเครื่องราชอิสริยยศตราอินทรีสีแดงแทนการถวายตราอินทรีทองคำ ซึ่งเป็นเครื่องราชอิสริยยศสูงสุดของเยอรมนี โดยอ้างว่าขณะนั้นสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหาชิราวุธสยามมกุฎราชกุมารยังทรงมีพระชันษาน้อย และเป็นการเสด็จเยือนเยอรมนีเป็นครั้งแรก ซึ่งเยอรมนีได้เคยถวายเครื่องราชอิสริยยศตราอินทรีทองคำนี้แก่สยามมกุฎราชกุมารญี่ปุ่นแล้ว ทั้ง ๆ ที่ไม่ได้เสด็จไปเยอรมนีเลย ทำให้สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ไม่ทรงพอพระทัยอย่างยิ่ง และเมื่อพระองค์ได้เสด็จประพาสเยี่ยมเยียนประเทศอื่น ๆ เช่น รัสเซีย ฝรั่งเศส อิตาลี สวีเดน ออสเตรเลีย แม้มีพระชันษาน้อยกว่าเมื่อคราวเสด็จเยือนเยอรมนี ประเทศเหล่านั้นก็ยังถวายเครื่องราชอิสริยยศสูงสุดของประเทศแก่พระองค์ นอกจากนี้ความไม่พอใจเยอรมนีของพระองค์ยังสืบเนื่องมาตั้งแต่ครั้งที่พระองค์ยังทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมาร ในครั้งนั้น

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ต.15.4/1 พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ลงวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2457.

² หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6 ก.15/3 หนังสือพระยาบรินรราชภูริถึงพระยาปริวัตร (ไม่ปรากฏวันเดือนปี).

³ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ต.49/39 หนังสือพระยาวิสุทธสิริยุยงกราบทูลพระองค์เจ้าประวิตรวัตโนคม ลงวันที่ 18 มิถุนายน ร.ศ. 121 พ.ศ. 2445.

เยอรมนีติดต่อขอนำเรือรบทุกเชื้อเพลิง 2 ลำไปจอดไว้ที่เกาะสีชัง สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เจ้าฟ้ามหาดลลิตราวุธ ทรงเกิดความไม่ไว้วางใจ เกรงว่าเยอรมนีจะมาตั้งฐานทัพในราชอาณาจักร และทรงเกรงว่าจะขยายอิทธิพลเข้ามาในประเทศไทย¹

อย่างไรก็ตาม ใค้มีบรรดาทหารที่ยังนิยมเยอรมนีไม่พอใจที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงประกาศสงครามกับเยอรมนี และประกอบกับ ใค้เกิดมีข่าวลือว่าบรรดาทหารที่เป็นพวกนิยมเยอรมนีจะก่อกบฏขึ้น² เพื่อเป็นการคลี่คลายปัญหาที่เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ใค้ทรงนำแนวพระราชดำริทางค่านพระพุทศศาสนามาสันนิษฐานความชอบธรรมและความถูกต้องในการประกาศสงครามของพระองค์ โดยทรงประณามฝ่ายเยอรมนีว่าเป็นฝ่ายอธรรมซึ่งยึดถืออำนาจเป็นสำคัญ โดยเยอรมนีใค้ใช้เรือค่าน้ำปฏิบัติกรรบอย่างไม่มีขอบเขต เป็นการละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ ชาติเมตกากรุณาต่อมนุษยชน จึงเป็นหน้าที่ของไทยที่จะต้องรักษาความชอบธรรมระหว่างนานาประเทศ ให้เป็นที่นับถือศักดิ์สิทธิ์อยู่สืบไป³ พร้อมกันนั้นใค้ทรงยกเหตุผลในการประกาศสงครามครั้งนี้่อกว่าเพื่อเป็นการรักษาธรรม โดยทรงใค้ความ "ธรรม" รวมความถึง กฎหมายระหว่างประเทศด้วย ประเทศไทยเป็นฝ่ายธรรม พร้อมทั้งทรงแนพระทัยว่าฝ่ายที่เป็นธรรมจะต้องชนะฝ่ายอธรรม ซึ่งเป็นผู้ก่อสงครามขึ้น

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 ต.49/39 หนังสือพระยาวิสุทธไกรรบาททูตพระองค์เจ้าประวิตร วัดโนนคอม, ลงวันที่ 16 มิถุนายน พ.ศ. 2445.

² คี.จี.อี. ฮอลด์, ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แปลโดยคุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ และคณะ, หน้า 370.

³ วิลาสวงศ์ พงศะบุตร, "แบบเรียนสังคมศึกษา" ส.421 ส.422 ประวัติศาสตร์ไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2522), หน้า 326.

ความหมายของ "ธรรม" และ "อธรรม" ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวคือ สิ่งใดซึ่งเมื่อประพฤติไปแล้วจะเป็นผลให้ชนหมู่มากได้รับความสุขและดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยความสงบสิ่งนั้นย่อมเป็นธรรม สิ่งใดซึ่งเมื่อประพฤติไปแล้วจะเป็นผลให้ชนหมู่มากได้รับความเดือดร้อนรำคาญ สิ่งนั้นย่อมไม่เป็นธรรม¹

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ไม่ทรงรักษาความเป็นกลางในสงครามต่อไปนั้นทรงให้เหตุผลอธิบายอ้างอิงถึงการรักษาธรรมในพระพุทธศาสนาว่า

กล่าวกันด้วยทางธรรมะ คนเราจะนั่งเป็นกลางระหว่างความดีกับความชั่ว หรือระหว่างธรรมกับอธรรมะใดฤ? เมื่อเรารักและนับถือธรรมะแล้ว แต่จะขึ้นสมาคมกับผู้ที่ไร้อธรรมะหรือประพฤติผิดบัณฑิตยวิสัย ฉะนั้นจะเรียกว่าเราเป็นผู้ทรงธรรมะบริบูรณ์ใดแลฤ?²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเล็งเห็นถึงประโยชน์ของการประกาศเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายพันธมิตรนั้นเป็นการป้องกันรักษาประเทศไทยไม่ให้ถูกเบียดเบียนจากเยอรมันซึ่งเป็นฝ่ายละเมิดธรรมระหว่างประเทศ และเมื่อไทยได้ประกาศสงครามกับเยอรมัน บรรดาประเทศสัมพันธมิตรได้ "ติดธงชาติของเราคู่กับธงชาติของเขา"³ ทรงถือว่าเป็นการให้เกียรติแก่ชาติไทย ได้ "ขึ้นสู่ความเสมอหน้ากับชาติของเขา"⁴ รวมทั้งเกิดประโยชน์ในค่านเศรษฐกิจ "เนื่องจากการประกาศสงครามถือเป็นการตัดเครื่อง

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประโยชน์แห่งการอยู่ในธรรม (พระนคร : กรมศิลปากร, 2501), หน้า 3.

²หวนสิริวารุชานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.1127/ป.3 สำเนาเรื่องของควรวินิก.

³เรื่องเดียวกัน.

⁴เรื่องเดียวกัน.

พันชนาการทั้งปวงซึ่งเยอรมันได้มาจากจำชาวเราไว้โดยเฉลอไม่รู้เท่าถึงการณ์
และทำให้มีอิสรภาพในทางวิทยาศาสตร์ยิ่งกว่าในเวลาที่ยังไม่ประกาศสงคราม"¹
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไม่ไว้วางใจเยอรมนี ทรงประณาม
ว่าเยอรมันเป็นชาติที่โหดและปราศจากธรรมะ ไม่เคยซื้อตรงต่อใคร คังนั้น
ผู้ที่คบเยอรมันก็เท่ากับเป็นผู้ "โกงเหมือนเยอรมัน"²

จากเหตุการณ์ที่ไทยเข้าร่วมรบกับฝ่ายสัมพันธมิตรนี้ พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแนวพระราชดำริทางค่านุศาสนานาปรากฏ
ในบทพระราชนิพนธ์เป็นจำนวนมากซึ่งสนับสนุนพระบรมราโชบายในการประกาศ
สงครามทั้งสิ้น

บทความในเรื่อง "ธรรมะกามะตา" ความใคร่ธรรม โดยยกย่อง
ธรรมะว่ามีผลานิสงส์บันดาลให้โลกดำรงอยู่ด้วยความสงบ สมควรที่จะปกป้อง
รักษาธรรมะไว้ แม้จะกองแกลกด้วยชีวิตก็ตาม โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎ
เกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ยกพุทธศาสนานิกายที่ว่า "พึงสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะแห่ง
ร่างกายที่สำคัญไว้, ถึงอวัยวะก็สละได้ เพื่อรักษาชีวิตไว้, ทั้งอวัยวะ, ทั้ง
ทรัพย์, แม้ทั้งชีวิตด้วย, ก็พึงยอมสละทั้งนั้นเพื่อระลึกถึงธรรม"³ คังนั้นการ
ที่ประเทศไทยได้ประกาศสงครามกับฝ่ายเยอรมนีซึ่งเป็นฝ่ายอธรรม จึงเท่ากับ
เป็นการช่วยผดุงรักษาปกป้องธรรมะไว้ นับเป็นการกระทำถูกต้องตามหลัก
พุทธศาสนานิกายแล้ว

ใน พ.ศ. 2460 หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงสดับพระบรมเทศนามงคสวิเศษกถา ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้าทรงแสดง

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.1127/ป.3 สำเนาเรื่องของควรรณิก.

² เรื่องเดียวกัน.

³ ทอวชิราวุธานุสรณ์, แผ่นที่ ว.2017 ธรรมะกามะตา.

ทูลเกล้าถวายในงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา มีข้อความสนับสนุนพระบรมราชโองบายในการประกาศสงครามของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์บทละครเรื่อง "ธรรมะมีชัย" เปรียบเทียบผู้ปกครองที่ทรงธรรมะ พระสกันทกุมาร กับฝ่ายทเวศศัตรู* ผู้ปกครองที่ใช้อำนาจไม่ถูกต้อง¹ โดยสะท้อนแนวคิดทางการเมืองเรื่องการใช้อำนาจ ผู้ปกครองที่ประพฤติในหลักธรรมย่อมใช้อำนาจปกครองและปฏิบัติต่อบุคคลทั่วไปอย่างเที่ยงธรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสงบสุขโดยทั่วไป และเมื่อเกิดเหตุการณ์คับขันอันจะเป็นอันตรายต่อความอยู่รอดของบ้านเมืองแล้ว ย่อมได้รับความช่วยเหลือและมีชัยชนะในที่สุดทั้งตัวอย่างของฝ่ายสกันทกุมารอยู่ฝ่ายธรรมะ รมกับพวกทเวศศัตรู มีผู้ช่วยเหลือ ในที่สุดก็ได้รับชัยชนะเหนือฝ่ายอธรรม เป็นการช่วยย้าให้ประชาชนมีความมั่นใจในการตัดสินพระทัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการเข้าร่วมสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรว่าเป็นการถูกต้อง การต่อสู้ระหว่างธรรมะและอธรรม ปรากฏอีกในบทพระราชนิพนธ์เรื่อง "ธรรมาธรรมะสงคราม" เป็นการต่อสู้ของธรรมะเทวบุตรและอธรรมเทวบุตร นอกจากนั้นยังได้สะท้อนแนวคิดทางการเมืองเกี่ยวกับอำนาจ บทบาทของผู้ปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ที่อยู่ปกครองกับผู้ปกครอง โดยธรรมะเทวบุตรเป็นเทพบุตรที่ใช้อำนาจโดยธรรม ปกครองมนุษย์ให้มีความสุข ไม่ใช่ใช้อำนาจหรือกำลัง ทำความเคียดแค้นให้แก่มนุษย์ แนะนำแต่สิ่งที่ทำให้เกิดความสุข ส่วนอธรรมะ-

* เป็นเรื่องราวจากชาตก ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแสดงไว้ใน เทศนามงคลวิเสสสภา ปี พ.ศ. 2460 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำเค้าโครงเรื่องมาพระราชนิพนธ์บทละครเรื่องธรรมะมีชัย และธรรมาธรรมะสงคราม.

¹ม.ล.ปิ่น มาลากุล, งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสิรินทร มหาวชิราวุธ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าแผ่นดินสยาม (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2520), หน้า 309.

เทพบุตร มีนิสัยเที่ยวเกะกะระรานผู้อื่น ถืออำนาจหาเหตุวิวาทกับ "ธรรม-
เทพบุตร" โดยมีความเชื่อว่า การจะได้อำนาจมานั้นก็ด้วยความกล้า ทำลาย
ผู้ที่ขัดขวางความคิดหรือการกระทำของตนด้วยกำลัง เมื่อมีการเปรียบเทียบ
ผู้นำที่ทรงไว้ซึ่งธรรมะกับผู้นำที่ปราศจากธรรมะ ย่อมจะทำให้ภาพผู้นำที่ทรง
คุณธรรมเด่นชัดขึ้น ในฐานะที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
เป็นผู้นำอยู่ฝ่ายธรรมในสงครามโลกครั้งที่ 1 ย่อมสมควรแก่การยกย่องและ
ยอมรับจากหมู่ประชาชน ในประเด็นนี้นับว่าเป็นการสนับสนุนสถานภาพของ
พระมหากษัตริย์ในระบอบราชาธิปไตย

แม้บรรดาทหารผู้เข้าร่วมสมรภูมิตรบในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้
เสียชีวิตลง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระราชนิพนธ์
พระธรรมเทศนาปรารภความเสียชีวิตของทหารอาสาเหล่านี้ โดยทรงใช้
พระนามแฝงว่า พระรามราชมุนี แสดงแก่บรรดาข้าราชการและคฤหาสน์ของ
ดุสิตธานี ทรงสรรเสริญบรรดาทหารอาสาเหล่านี้ว่า "เป็นผู้ที่รักธรรมะและ
ยอมเสียสละทุกอย่างเพื่อรักษาธรรม"¹ เพราะถ้าปราศจากธรรมะแล้ว ชาติ
ต่าง ๆ ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยสันติภาพและสวัสดิภาพ ดังนั้นจึงนับว่า
บรรดาทหารอาสาได้กระทำคุณประโยชน์อันยิ่งใหญ่แก่ชาติ

ในพระธรรมเทศานี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
จะทรงย้ำว่า การประกาศสงครามกับเยอรมนีนั้นเป็นการสนับสนุนธรรมะไว้
ไม่ให้ตกต่ำ ทั้งนี้เพราะเยอรมนีเป็นผู้ที่มุ่งหมายทำลายธรรมนิตีและธรรมจารีต
ของบรรดาอารยประเทศทั้งหลาย

¹ หอวิชาการสุพรรณ (ไม่ปรากฏเลขรหัสแฟ้ม), พระธรรมเทศนา-
ปรารภความเสียชีวิตของทหารอาสา โดยพระรามราชมุนี.

เป็นที่น่าสนใจว่า ทรงใช้พระนามแฝงในการพระราชนิพนธ์ นับว่า
มีโอกาสนในการกล่าวสนับสนุนพระบรมราโชบายของพระองค์เสมือนเป็น
ประชาชนคนหนึ่งว่า "สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ทรงตั้งมั่นใน
ธรรมภาณิตบถนี้ จึงได้ทรงปราสนธิภาพอันได้เคยมีอยู่แล้ว ทรงประกาศสงคราม
นำกรุงสยามเข้าข้างฝ่ายสัมพันธมิตรผู้สนับสนุนธรรมะ"¹ นับว่าเป็นวิธีการหนึ่ง
ในการช่วยสร้างความชอบธรรมให้กับพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

4. การเรียโรชื่อเรือรบหลวง "พระร่วง"

ความคิดที่จะให้มีการเรียโรชื่อเรือรบเกิดขึ้นเนื่องจากได้มีพระบรม-
ราโชวาทหลายครั้งที่ทรงเตือนให้ประชาชนคิดถึงชาติบ้านเมือง และการป้องกัน
ประเทศ จึงได้มีบุคคลในคณะเสื่อป่าอันประกอบด้วยข้าราชการทั้งในและนอก
ราชสำนักร่วมประชุมกันเมื่อวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456² และที่ประชุม
มีความเห็นว่าควรมีการเรียโรหาเงินสร้างเรือรบให้แก่ราชนาวีสยาม เมื่อเกิด
สงครามโลกครั้งที่ 1 บรรดาเสื่อป่านำโดยพระยาอภัยราชา มหายุติธรรมธร
ได้กราบบังคมทูลพระกรุณาต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์
ได้ทรงเห็นว่า "เรือลาดตระเวนของเยอรมันลำที่ชื่อ เอ็มเคน ได้สามารถลาด
ตระเวนมาจนถึงเกาะปีนังของอังกฤษได้"³ ทรงมีพระราชดำริว่าถ้าไทยมี
เรือรบก็จะสามารถป้องกันประเทศได้และยังเป็นเกียรติคุณแก่ประเทศไทย

¹ ทอวชิราวุธานุสรณ์, (ไม่ปรากฏเลขรหัสแฟ้ม) พระธรรมเทศนา
ปรารภความเสียชีวิตของทหารอาสา โดยพระรามราชมุนี.

² หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี-
ศรีสินทรมหาวชิราวุธ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าแผ่นดินสยาม (กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา-
พานิช, 2520), หน้า 200.

³ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อ้างใน
ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 617.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้โปรดให้จัดตั้ง "ราชนาวิสมาคม" ขึ้น ให้ดำเนินการเรียโรจกัหาเงินเพื่อซื้อเรือรบหลวง ในขณะที่เดียวกันทรง พระราชทานนามแก่เรือรบหลวงนี้ก่อนว่า "เรือพระร่วง" และยังได้ทรงบริจาค พระราชทรัพย์สมทบทุนซื้อเรือ พร้อมทั้งทรงมีพระราชดำรัสชักชวน โดยอ้างถึง พระพุทธโฆสาวาทว่า

การที่ท่านทั้งหลายเข้าเรียโรตามกำลังทรัพย์ที่พอสละได้เช่นนี้ นับว่า ท่านทั้งหลายทำถูกต้องตามพระบรมพุทธโฆวาท ด้วยเหตุว่ามีพระพุทธรูปคำรัส ปราบกฤษัควา เมื่อเล็งเห็นความสุขหรือประโยชน์อันไพบูลย์คือประโยชน์ ใหญ่แล้ว ควรยอมสละความสุขหรือประโยชน์ส่วนน้อยนั้นเสีย... ท่านทั้งหลายได้เต็มใจสละทรัพย์ของท่านในครั้งนีเพื่อซื้อเรือรบให้แกราชนาวิ ก็ด้วยความมุ่งหมายจะรักษาประโยชน์และความสุขใหญ่คือประโยชน์และ ความสุขของชาติเราทั่วไป¹

นอกจากนั้นยังได้ทรงย้ำถึงจุดประสงค์ในการเรียโรซื้อเรือรบครั้งนี้ ว่าเพื่อ "นำมาถวายเจ้าชีวิตของเรา ด้วยความจงรักภักดีคือใต้ฝ่าละอองธุลี-พระบาทและความมุ่งประโยชน์รักษาชาติ ศาสนา"² เป็นการช่วยให้เห็นคุณค่า และความสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ ชาติและศาสนาถึง ๆ ขึ้น

ในการบริจาคทรัพย์สมทบทุนซื้อเรือรบหลวงนี้ ได้มีผู้เข้าร่วมสมทบทุน เป็นจำนวนมาก แม้กระทั่งพ่อค้าชาวจีนในสำเพ็ง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-เกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงกล่าวชมบรรดาชาวจีนเหล่านี้ว่าเป็นผู้ที่มีได้ลื้มพระมหา-กรุณาธิคุณของพระองค์ในการที่ช่วยชาวไทย "ทำร้ายบ้านให้มั่นคงยิ่งขึ้น"³ และ

¹พระราชดำรัสเนื่องในการที่กรรมการราชนาวิสมาคมน้อมเกล้า ถวายเรือพระร่วงเมื่อ 9 ตุลาคม 2463 อังใน ใสว วัฒนเศรษฐ (รวบรวม), วาทพระมงกุฎฯ ... , หน้า 188.

²ทอวชิรานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.01245/ป3 สันค่อนน้ำท่วม.

³ทอวชิรานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.01144/ป3 ขอบใจเพื่อนจีน.

ในขณะที่เดียวกันก็มีหนังสือพิมพ์สนับสนุนการเรียไรชื่อเรือรบหลวงนี้ แต่ก็ยังมีผู้เขียนบทความใช้นามปากกาว่า "สันคอน" ไม่เห็นควย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงใช้พระนามแฝงว่า "พันแหลม" ตอบโต้ลงในหนังสือพิมพ์ "ไทย" ในฐานะประชาชนที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์

ในที่สุด พ.ศ. 2459 เรือรบลำใหม่ของอังกฤษชื่อเรเดียนท์ (Radiant) ได้รับการปล่อยลงน้ำ รัฐบาลไทยจึงติดต่อขอซื้อ¹ และได้รับพระราชทานนามว่า "เรือรบหลวงพระร่วง" ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เรือรบหลวงพระร่วงได้เดินทางมาถึงประเทศไทยในปี พ.ศ. 2463 นับได้ว่าเป็นการบรรลุดจุดประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

5. การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงแสดงบทบาทในฐานะผู้ปกครอง ได้ทรงทำหน้าที่สั่งสอนแนะนำให้ประชาชนประพฤติปฏิบัติในทางที่ชอบทั้งภายในครอบครัวและในสังคม ซึ่งย่อมจะมีผลทำให้สังคมมีความสุขก้าวหน้าและมีประสิทธิภาพ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หลักเกณฑ์ทางค่านศีลธรรมสำหรับประชาชนภายในชาติจะช่วยเน้นบรรทัดฐานในชีวิตของประชาชนชาวไทยโดยทั่วไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงศึกษาหลักคำสอนทางค่านพระพุทธศาสนาอย่างลึกซึ้ง ทรงแตกฉานในเรื่องราวความเป็นมาและหลักของศาสนา จนทรงสามารถนำมาเปรียบเทียบแสดงให้เห็นและเข้าใจด้วยภาษาส่วนานที่ง่าย ๆ² บุคคลทุกระดับสามารถอ่านและเข้าใจได้ดี สิ่งหนึ่งที่

¹หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, งานละครของพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าแผ่นดินสยาม..., หน้า 205.

²ดูรายละเอียดใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสด็จ.

พระองค์ทรงริเริ่มขึ้นคือการเขียนคำภาษามคธด้วยอักษรไทย ซึ่งปกติจะใช้ในรูปดั้งเดิมเช่น ภควตาชัมโม พระองค์จะทรงโปรดฯ เขียนว่า "ภคคะวะตาชัมโม" ทำให้อ่านได้ง่ายขึ้น ก่อให้เกิดความสะดวกแก่ผู้ศึกษาธรรมะเบื้องต้นได้เป็นอย่างดี¹ นอกจากนั้นได้พระราชนิพนธ์ มงคลสูตรคำฉันท์ ได้ทรงศึกษาเนื้อความจากคัมภีร์พระสุตตันตปิฎก มีเนื้อความกล่าวถึงสิ่งที่เป็นมงคล 38 ประการ ซึ่งถ้าผู้ใดสามารถประพฤติปฏิบัติได้แล้วก็จะเป็นที่สรรเสริญของคนที่ทั้งหลายและมีความเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป พระราชนิพนธ์บทสวดมนต์และระเบียบสวดมนต์ไหว้พระสำหรับทหาร เลือป่าและลูกเสือ งานพระราชนิพนธ์หนังสือนมัสการคุณานุคุณ พระราชนิพนธ์ร่วมกับพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ประกอบด้วยบทสวดมนต์ สอนให้ระลึกถึงคุณประโยชน์ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์และบุพการีอื่น ๆ เช่น บิดา มารดา เป็นต้น ทรงมุ่งหมายแสดงถึงว่าชาติจะเจริญได้ก็โดยอาศัยพระเจ้าแผ่นดินปกครองและมีศาสนาช่วยสั่งสอนให้พลเมืองตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติ ศาสนาจะเจริญถาวรได้ก็ต้องมีชาติที่มั่นคงเป็นปึกแผ่น และมีพระเจ้าแผ่นดินทรงอุปถัมภ์ พระเจ้าแผ่นดินจะดำรงราชสมบัติอยู่ได้ ก็ต้องมีชาติไว้ปกครองและมีศาสนาไว้ช่วยให้พลเมืองของพระองค์ประพฤติในสิ่งที่ถูกต้องตั้งงามรวมเป็น "รัตนตรัยฝ่ายโลก"²

ในคราวที่เกิดกบฏ ร.ศ. 130 เหตุผลหนึ่งที่พวกกบฏ ร.ศ. 130 อ้างถึงเพื่อให้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง คือ

ประชาชนพลเมืองของเรา ถึงแม้จะเป็นพุทธศาสนิกชนเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ไม่ค่อยจะมีสัมมาสติ ไปในทางร เหตุผลตามพระธรรมคำสั่งสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาจารย์เรื่องนี้ต้องโทษการศึกษา และเมื่อ

¹ เสถียร คุภโสภณ, พระพุทธรูปกับพระมหากษัตริย์ไทย (พระนคร : โรงพิมพ์อักษรบริกากร, 2505), หน้า 255.

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นมัสการคุณานุคุณ (พระนคร : กรมศิลปากร, 2505), คำนำ.

ประชาชนของเราขาดการศึกษา ขาดสามัคคีธรรมเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่ไม่
 ทออบุญมูช มีการพนัน มีการเบียดเบียนข่มเหงรบกวนกันเองอยู่เป็น
 นิสัยเช่นนี้ ถึงพลเมืองของเราจะมีมากสักเพียงใดก็เป็นการมากแต่
 ปริมาณ มิไคมีมากควยคุณธรรม¹

เหตุผลที่พวกกบฏ ร.ศ. 130 อ้างว่าประชาชนชาวไทย "ค้อย
 คุณภาพ" นั้น เป็นเหตุผลที่พวกกบฏพิจารณาภายหลังที่พระบาทสมเด็จพระ-
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชสมบัติได้เพียงปีเดียว อย่างไรก็ตาม
 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราโชบายที่จะให้
 ประชาชนชาวไทยมีคุณภาพ ยึดมั่นในคุณธรรม มีศีลมีธรรม มีความสุจริตต่อกัน
 เป็นผลให้เกิดความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎ-
 เล่าเจ้าอยู่หัว ทรงเปรียบคุณธรรมเหมือน "สมอ" ที่ผูกยึดเรือให้จอดอยู่ได้
 โดยปราศจากอันตราย และทรงยกยดลานิสงค์ของการประพฤติอยู่ในธรรมว่า

อันว่าผู้มั่นในทางธรรม,
 เหมือนมีเครื่องคุ้มครองกายอัน
 เพราะธรรมานิสงคคังคัจจน
 บำรุงบุญบารามบาปมลาย²

นอกจากนี้พระองค์ยังทรงอธิบายต่อไปว่าธรรมนอกจากจะทำให้ผู้
 ประพฤติปฏิบัติมีความสุขและเป็นทีไว้วางใจของผู้อื่นแล้ว แม้ประกอบกิจการ
 ใดก็ย่อมสำเร็จได้โดยสะดวก ธรรมะยังเป็นผลดีแก่หมู่มณะและประเทศชาติ
 นำมาซึ่งสามัคคีธรรม เป็นกำลังรักษาชาติให้มีอิสรภาพและรุ่งเรือง ธรรม

¹ร.ต. เจริญ ศรีจันทร์ และ ร.ต. เนตร พูนวิวัฒน์, กบฏ ร.ศ. 130....,
 หน้า 50.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ธรรมาธรรมะสงคราม
บทละครเรื่องพระเกียรติยศ บทละครเรื่อง ชนช้างชนแผน (ชุดแต่งงาน
พระไวย) (พระนคร : กรมศิลปากร, 2510), หน้า 43.

จะเป็นเครื่องป้องกันภัยอันตรายทั้งปวงอันจะเกิดขึ้นแก่ชาติ สมดังพุทธภาษิตว่า "ธรรมย่อมคุ้มครองผู้ที่ประพฤติธรรม"¹ ซึ่งปรากฏเป็นพระคาถาภาษาบาลีในพระไตรปิฎกว่า ชมุโม หเว รกขติ ชมุมจารี²

โดยทั่วไปสังคมที่ดำรงอยู่ด้วยความสงบเรียบร้อยนั้นจะต้องอาศัยพลเมืองที่มีคุณภาพ ดังนั้นในการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งให้ความสำคัญเริ่มตั้งแต่ขั้นพื้นฐานคือการบำรุงทางด้านการศึกษาแก่เด็กนักเรียนซึ่งต่อไปจะเป็นผู้ใหญ่ มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักดีว่า การที่พระมหากษัตริย์ไทยในรัตนโกสินทร์แทบทุกพระองค์มักจะสร้างวัดไว้ประจำรัชกาล ทั้งนี้ก็เพื่อมุ่งทะนุบำรุงการศึกษานั้นเอง³ ดังนั้นทรงมีพระราชโองบายที่จะสร้างโรงเรียนขึ้นแทนวัดโดยตรัสถึงคุณประโยชน์ว่า

การบำรุงโรงเรียนนับว่าเป็นบุญกุศลอย่างวิเศษ เพราฉะนั้นนอกจากที่เป็นบุญกุศลจรรยาของตามพระบรมพุทฺธะศาสนา ยังเป็นสิ่งซึ่งถูกพระราชนิยุมแห่งพระบาทสมเด็จพระ จ้าวอยู่หัว อีกทั้งเป็นเหมือนแสดงความภักดีต่อชาติโดยใหญ่กลมตุรโคมีวิชาไว้ช่วยทำนุบำรุงชาติของเราให้ยืนยงคงมั่นต่อไปด้วย⁴

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ประโยชน์แห่งการรอยุ ในธรรม (พระนคร : การพิมพ์รุ่งนคร, 2501), หน้า 11.

²ธรรมรักษา (นามแฝง), พระไตรปิฎกฉบับสุภานิต คัดจากพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง (พระนคร : กรมการศาสนา, 2514), หน้า 59.

³พระราชดำรัสตอบในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลโรงเรียนมหาดเล็กหลวง 13 พฤศจิกายน 2459 อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ, หน้า 134.

⁴หวนจิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.01644/ป.4 พระมณูอนุโมทนา กุศลิตสมิต เล่ม 1.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าการสร้างโรงเรียนนั้นมีผลานิสงค์ ทั้งฝ่ายพุทธจักรและอาณาจักร เป็นสถานที่ศึกษาของประชาชน เป็นสาธารณประโยชน์ จึงได้ทรงประกาศเป็นพระราชนิยมว่า "ใครมีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนา จะบำเพ็ญกุศลด้วยการสร้างโรงเรียน ก็เป็นสิ่งพึงทำได้"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น เป็นโรงเรียนประจำเพราะสามารถที่จะฝึกอบรมนักเรียนได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักว่า วยเด็กเป็นวัยที่ง่ายที่จะถูกชักจูงไปในทางไม่ดี โรงเรียนจำเป็นต้องอบรมด้านจรรยาความประพฤติให้กับนักเรียนด้วย โดยทรงมีพระราชประสงค์ฝึกฝนเด็กให้มีคุณธรรมดังนี้

1. เป็นพลเมืองดี รู้จักจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ ชาติ ศาสนา และรู้จักชื่อตรงต่อหน้าที่ของตน
2. ให้รู้จักเสียสละคือตัวเองยอมลำบากเพื่อความสะดวกแก่คณะหรือชาติ²

เพื่อที่จะให้บรรลุพระราชประสงค์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงถือเป็นพระราชกิจวัตรที่จะต้องพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่นักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง³ เป็นประจำโดยทรงเน้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และเคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ รวมถึงการเทศนา

¹กระทรวงธรรมการ, รายงานกระทรวงธรรมการ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2458 เรื่องประกาศ พระราชนิยมบำเพ็ญกุศลสร้างโรงเรียน, หน้า 3.

²รามจิตติ (นามแฝง), "ผลแห่งวิธีการศึกษาของเยอรมัน" วิทยาคารย ฉบับรวมเล่ม เล่ม 16 2458 ตอน 12, หน้า 104.

³Walter F. Vella, Chaiyo! King Vajiravudh and development of Thai Nationalism, p. 163.

สั่งสอนศีลธรรมเพื่อจะได้ประพฤติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ทั้งนี้เพราะทรง
เกรงว่าถ้าปล่อยไว้ให้เด็กห่างเหินพระศาสนาตั้งแต่อยู่ในโรงเรียนแล้ว เมื่อออก
จากโรงเรียน เด็กโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะเป็นผู้หมิ่นต่อศาสนาก่อให้เกิดผลเสียต่อ
สังคมและประเทศชาติต่อไป

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริพัฒนา
จิตใจและความประพฤติของประชาชนคนไทยในทุกระดับ โดยได้ทรงมีพระบรม-
ราโชวาทให้ประชาชนยึดมั่นในคุณธรรมเพื่อประโยชน์แก่ชาติบ้านเมือง ทรง
กล่าวถึงหลักในการ เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีและพลเมืองที่ดี

พุทธศาสนิกชนที่ดีต้องยึดมั่นในพระรัตนตรัย พระพุทธ พระธรรม
พระสงฆ์ ทรงน้อมนำจิตใจของประชาชนให้ใฝ่ในบุญ ประกอบการกุศลเพื่อ
ประโยชน์ของตนและส่วนรวม ทรงเห็นว่า

การกุศลเร่งสร้าง	อย่ารู้โรยเลย
เหมือนเก็บทรัพย์ใหญ่	ขวางไซ
กุศละธรรมชู	เชิดสุข สวัสดิ์คินา
กอบกิจกุศลไซ	สุขชวนเสริมมา ¹

ในฐานะพลเมือง ประชาชนต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต ประกอบอาชีพ
ในทางที่ชอบ เคารพกฎหมาย มีความกตัญญูกตเวทีในพระคุณของบิดามารดา
ผู้ใหญ่ รวมถึงต้องสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัว ค้ำบพระราชนิพนธ์ของพระองค์ที่ว่า

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, สุภาษิตพระร่วงคำโคลง
(พระนคร : กรมศิลปากร, 2503), หน้า 3.

พวกเราเหล่าข้าเฝ้าล่อง จึงคิดควรสนอง
 พระเดชพระคุณเต็มใจ
 ชื่อตรงจงรักภักดี จนกว่าชาติ
 และโลกจะดับดับสูญ¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเน้นคุณธรรม ความ
 สามัคคี เป็นอย่างมาก เพราะกิจการทุกอย่างย่อมสำเร็จได้ด้วยสามัคคี ความ
 พร้อมเพรียงของหมู่คณะ มีจุดประสงค์เดียวกัน ไม่เกิดความแตกแยกภายใน
 ชาติ พร้อมเพรียงกันสร้างชาติให้รุ่งเรืองและป้องกันประเทศ ข้าศึกศัตรูก็
 สามารถโจมตีได้ ดังบทพระราชนิพนธ์ที่ว่า

ขอแต่เพียงไทยเราอยู่ยงสามชาติ
 รวมชาติรวมจิตเป็นขอใหญ่
 ไทยอยู่ยงรายท่าลายไทย
 จงพร้อมใจ พร้อมกำลัง ระวังเมือง²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชประสงค์
 ให้ประชาชนชาวไทยทุกหมู่ทุกคณะ มีความสามัคคี รักใคร่กัน มีความคิดเห็น
 ไม่แตกแยกเป็นฝักเป็นฝ่าย รวมถึงในเรื่องของศาสนา แม้ว่าพระบาทสมเด็จพระ
 พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะทรงเป็นพุทธศาสนิกชนและองค์ศาสนูปถัมภก
 พระองค์ก็ทรงมีพระราชหฤทัยที่จะทำนุบำรุงชนไม่ว่าชาติใด ภาษาใดและศาสนาใด
 ที่ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ทรงสงเคราะห์เสมอหน้ากันหมด ซึ่งได้ทรง
 เล็งถึงผลต่อประเทศไทยเป็นสำคัญ ดังเช่นศาสนาอิสลาม พระบาทสมเด็จพระ-

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, นมัสการคุณานุคุณ
 พระบรมราชาบาทและพระบรมราชานุศาสนีย์ แสดงคุณานุคุณในงานวิสาขบูชา
 พิมพ์แจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ เจ้าพระยารามราฆพ
 (ม.ล. เพื่อ ฟิ่งบุญ) (พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2510), หน้า 9.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระร่วงคำกลอน
 (พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2467), หน้า 190.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ ทรงมีพระราชดำรัสแก่ชาวอิสลามว่า "เมื่อถึงเวลาจำเป็น ชนอิสลามก็คงจะได้มาเข้าพวกเรา ช่วยป้องกันชาติ และพระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาของท่านทั้งหลาย"¹ เพื่อให้พระบรมราโชบายในการสร้างความสามัคคีบรรลุลดโทษได้ทรงมีพระบรมราโชวาทแก่บรรดาพุทธศาสนิกชนว่า "พุทธศาสนิกชนย่อมได้รับความสั่งสอนให้เชื่อแต่เมตตาจิตและมีความปราณีสงเคราะห์ ไม่ชั่วแต่แก่ผู้ที่รวมศาสนาย่อมทั่วไปถึงยังเวไนยสัตว์ทั้งหลาย ไม่ว่าศาสนาใดหรือลัทธิใด"²

6. การสร้างสามัคคีในหมู่คณะสงฆ์

สืบเนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตั้งพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกนิกายซึ่งแยกต่างหากจากพระสงฆ์ฝ่ายมหานิกาย โดยได้ยึดถือปฏิบัติพระวินัยอย่างเคร่งครัด พระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกได้รับความนิยมในสมัยต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้ทรงผนวช โดยมีสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ซึ่งเป็นพระสงฆ์ฝ่ายธรรมยุติกเป็นพระอุปัชฌาย์ อย่างไรก็ตาม พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงทราบว่า

ความประพฤติของพระธรรมยุติกบางพวก... คุณูประมุนานิกายว่าไม่ใช่พระคัมภีร์เป็นต้น... แท้จริงแล้วพระมหานิกายตั้งแต่เขารูสึกว่าพระธรรมยุติกพยายามมาค้อย่างไรแล้ว จนได้รับความนิยมของคนทั้งหลายอย่างไรแล้ว ฝ่ายมหานิกายได้ตั้งใจว่าเพญฺเภาเรียนศึกษาธรรมวินัย... ความรู้ไม่ผิดกับธรรมยุติ ปฏิบัติไม่ผิดกับธรรมยุติเลย³

¹พระราชดำรัสตอบอิสลามศาสนิกบริษัท พ.ศ. 2458, อ้างใน ส. วัฒนเศรษฐ์, เกียรติคุณพระมงกุฎเกล้า, หน้า 288.

²พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ ..., หน้า 149.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์
ไม่ให้เกิดความแตกแยกในระหว่างพระภิกษุฝ่ายธรรมยุติกและพระภิกษุฝ่าย
มหานิกาย โดยทรงมอบหน้าที่ให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณ-
วโรรส ทรงควบคุมจัดระเบียบในหมู่สงฆ์ โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-
เจ้าอยู่หัวได้ทรงมีพระบรมราโชวาทเตือนใจแก่พระภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายว่า

พระธรรมยุติกก็ดี พระมหานิกายก็ดี ควรถืออยู่ว่าเราเป็นข้าพระพุทธเจ้า
ด้วยกัน ส่วนนามของคนเราจะเรียกว่าอะไรไม่สำคัญ ขอสำคัญมีอยู่อย่าง
เดียวว่าเราสองพร้อมใจกันจงรักภักดีต่อพระพุทธเจ้า ต้องพยายามปฏิบัติ
ตามคำที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนนั้นอย่างดีที่สุด ที่เราจะปฏิบัติได้¹

พร้อมกันนั้นได้ทรงแสดงถึงผลจากการแตกแยกในหมู่พระสงฆ์นั้นจะ
นำมาซึ่งความเสื่อมเสียชื่อเสียงของชาติไทย และเท่ากับเป็นการทำลายพระ-
พุทธศาสนาในประเทศไทย เพราะประเทศไทยเปรียบเสมือนเป็นบ่ออันใหญ่
ซึ่งเป็น "แนวที่สุด" ของพระพุทธศาสนา² สมควรที่พระภิกษุทั้ง 2 ฝ่ายต้อง
สำนึกในหน้าที่ที่จะต้องยึดแนวที่สุดแห่งพระพุทธศาสนานี้ไว้เพื่อก่อให้เกิดความ
ภาคภูมิใจ เหมือนกับทหารที่สามารถรักษาที่มั่นสุดท้ายให้ปลอดภัยจากข้าศึกได้
ซึ่งถ้าทุกฝ่ายละเลยแล้ว ถ้ามีอันตรายใดมาถึงพระพุทธศาสนา "เราทั้งหลาย
จะเป็นผู้ที่ได้รับความอับอายด้วยกันเป็นอันมาก"³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงชี้ให้พระภิกษุตระหนัก
ถึงเหตุและผลของการแตกแยกความสามัคคี นับว่าเป็นเครื่องเตือนสติก่อให้เกิด
เกิดความมั่นคงแก่พระพุทธศาสนา

¹พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว,
อ้างใน ไสว วัฒนเสรีรัฐ วาทพระมงกุฎฯ..., หน้า 112.

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เทศนาเสือป่า...,
หน้า 114-115.

³เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

7. พระบรมราชาชาวทสอนให้บุคคลตระหนักถึงหน้าที่

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ประชาชนทุกคนภายในประเทศสำนึกในหน้าที่ของตนพร้อมทั้งมีหลักในการประพฤติปฏิบัติตามที่อย่างถูกต้องเพื่อประโยชน์แก่ตนเอง หมู่คณะ และประเทศชาติ แม้กระทั่งพระองค์เองก็ทรงย้ำถึงการปฏิบัติหน้าที่ของพระองค์อยู่เสมอว่า "เราก็จะอุทิศสำหรับประพฤติตามราชประเพณี ที่เป็นสิ่งที่ดีสิ่งชอบ จะตั้งใจทำนุบำรุงพระบรมพุทธศาสนาและชนที่สมาอาณาประชาราษฎร์ให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขสืบไป"¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงใช้หลักธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการพระราชทานพระบรมราชาชาวทแก่ประชาชนให้ตระหนักถึงหน้าที่สอดคล้องกับหลักคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่ทรงวางกฎเกณฑ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ในหมวดกรรมเรื่อง "ทิศหก"² เช่น หน้าที่ระหว่างบิดากับบุตร, อาจารย์กับศิษย์ เป็นต้น พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชาชาวทว่า "ผู้ใดมีหน้าที่อย่างไร ควรตั้งใจกระทำหน้าที่อันนั้นไปให้ดีที่สุดที่สามารถจะกระทำได้"³

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมุ่งให้ประชาชนรู้จักหน้าที่ของตนตั้งแต่ระดับครอบครัวซึ่งเป็นสังคมที่เล็กที่สุดจนกระทั่งถึงสังคมชาติ

¹ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุขเจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช ณ เมรุท้องสนามหลวง พ.ศ. 2472) (พระนคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2472), หน้า 14.

² ช. ไมตรีจิตต์ (นามแฝง) คู่มือธรรมวิภาค นช.ตรี..., หน้า 179.

³ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ปลูกใจเสือป่า...,

ไค้แก

1. ครอบครัว
2. ครู อาจารย์ และศิษย์
3. พระบรมวงศานุวงศ์
4. ชุมนาง ข้าราชการ

1. ครอบครัว หัวหน้าครอบครัวต้องจัดระบบของครอบครัวให้มีความมั่นคง ยึดเหนี่ยวกันด้วยความรัก และการช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันของสมาชิกในครอบครัว เพราะความสุขและความมั่นคงนี้จะโยงไปสู่ความสงบสุข และความมั่นคงในสถาบันการเมืองอื่น ๆ บิคามารดาหัวหน้าครอบครัวจะต้องรู้จักประกอบอาชีพมาเลี้ยงครอบครัว พร้อมทั้งให้การศึกษอบรมสั่งสอนให้สมาชิกของครอบครัวประพฤติตนในทางที่ชอบอยู่ในท่านองคสองขรรคม

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเอาพระทัยใส่ในการอบรมสั่งสอนเยาวชนของชาติเป็นอย่างมาก เพราะทรงเห็นว่า เป็นวัยที่มีอารมณ์อ่อนไหวต่อสิ่งต่าง ๆ ใค้ง่าย และเป็นกร่ง่ายที่จะปลูกฝังคุณธรรมที่คิงงามให้เกิดขึ้นในจิตใจเด็ก เปรียบเสมือน "ไม้ที่ยังอ่อน เราจะคคให้เป็นอย่างไรก็ไค้"¹ คังนั้นจึงทรงมีพระบรมราโชบายคังกองลูกเลี้ยงขึ้นเพื่อที่จะช่วยอบรมให้เด็กไทยไค้ทำประโยชน์แก่ชาติ ทรงพระราชนิพนธ์บทปลูกใจเลี้ยงป่า บทสวดมนต์ หลักธรรมะคำสั่งสอนให้บรรดาเยาวชนของชาติไค้ยึดถือเพื่อจะได้มีวิถีชีวิตที่คิงงาม เพื่อประโยชน์ของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ต่อไป โดยไค้ทรงวางหลักระเบียบของเยาวชนไว้ว่า

1. ต้องมีความจงรักภักคิ์ต่อสมเด็จพระมหากษัตริย์ ผู้เป็นพระเจ้าอยู่หัวของทน เพราะท่านเป็นผู้ท่านำรุงประชาชนให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วคัง

¹พระราชหัตถเลขาถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ไม่ปรากฏวันที่) อ้างถึงใน จมื่นอมรครุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช) "การศึกษาของชาติ" ตอน 2 ใน พระราชกรณียกิจสำคัญในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หน้า 116.

2. มีความรักชาติ บ้านเมืองของตน เพราะตนเป็นส่วนหนึ่งของชาติ ถ้าชาติเสื่อมเสียยับเยินไปแล้ว เราทั้งหลายก็ต้องพากันยับเยินตามกันไปหมด และควรจะมีความเคารพนับถือพระศาสนาอันเป็นเครื่องผูกน้ำใจให้มันอยู่ในทางค้ำทางงาม

3. ต้องมีความซื่อตรงต่อพวกพ้อง รวมคณะกัน เช่นร่วมโรงเรียนกัน เป็นต้น เพราะถ้าไม่ซื่อตรงต่อกันแล้วก็จะอยู่เย็นเป็นสุขด้วยกันไม่ได้ คงต้องแตกกระจัดกระจายกันไป ผู้ที่ทำลายคณะก็เท่ากับทำลายตนเอง¹

2. ครู อาจารย์ และศิษย์ ครูอาจารย์และศิษย์ต้องช่วยกัน "เพาะธรรม" ให้เกิดขึ้นงอกงามในจิตใจของเด็กและต้องสอนศิษย์ให้ถูกต้องตามนิติธรรมของชาติเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์² พร้อมกันนั้นต้องกระทำตนให้เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ศิษย์ ส่วนศิษย์ต้องเป็นศิษย์ที่ดีมีความพากเพียรในการเรียน เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์

3. พระบรมวงศานุวงศ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว จะพระราชทานพระบรมราโชวาทแก่บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์เป็นประจำ โดยเฉพาะในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ทรงขอให้บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันปฏิบัติตามหน้าที่ของตน ทรงมีพระบรมราโชวาทว่า

เราเชื่อมั่นว่าท่านทั้งหลายคงจะตั้งใจช่วยกันปฏิบัติกิจการในหน้าที่ด้วยความมุ่งในความพร้อมเพรียง และควยความสามัคคีปรองดอง ไม่แย่งกันแย่งเกินหนา ในเมื่อยังไม่ถึงเวลาสมควรที่จะจัดการแผนกของท่านให้ดำเนินไปเร็วทันใจ ขออย่าไคสงสัยไปว่าเราเพิกเฉยเพราะไม่เอา

¹พระบรมราโชวาท แก่นักเรียนที่ท้องสนามหลวง 5 ธันวาคม พ.ศ. 2454 อ้างใน ไสว วัฒนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎา..., หน้า 39.

²เรื่องเดียวกัน, หน้า 305.

ใจใส่เชื้อเพื่อเลย... ของงูเข้าใจเกิดว่าเป็นเพราะยังเตรียมการไม่
พร้อมเพียงพอ... จึงรอไว้เพื่อเตรียมต่อไป¹

ทรงขอให้บรรดาพระบรมวงศานุวงศ์ตระหนักถึงผลประโยชน์ของ
ชาติบ้านเมืองเป็นสำคัญ

ชาติสำคัญกว่าบุคคล ถ้าชาติย่อยยับอันจบไปแล้ว ที่บุคคลจะมีความสุข
สำราญนั้นไม่ใคร่เลยเป็นอันขาด เพราะฉะนั้นเมื่อจะคิดทำกิจการใดๆ ก็ที่
ต้องนึกถึงประโยชน์อันจะมีแก่ชาติบ้านเมืองเป็นที่ตั้ง ถึงแม้ว่าจะต้องสละ
ความสุข หรือความสะดวกในส่วนตัวเองบ้าง ก็จะต้องยอมสละให้²

4. ขุนนาง ข้าราชการ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงวางหลักสำคัญสำหรับการประพฤติปฏิบัติของข้าราชการ เพื่อให้ได้ปรับปรุง
ตนเองและยึดถือเอาเป็นหลักในการปกครองอยู่ได้บังคับบัญชาทั่วไป มีทั้งหมด
10 ประการ คือ

(1) ความสามารถ ทรงพระราชทานอรรถถาธิบายไว้ว่า
ทรงหมายความถึงผู้ที่สามารถทำงานได้สำเร็จดีกว่าผู้อื่นในตำแหน่งหน้าที่
เดียวกัน เป็นผู้ที่เหมาะสมควรแก่การ เป็นผู้บังคับบัญชาชั้นผู้น้อย

(2) ความเพียร ทรงยกพุทธภาษิตที่ว่า "วิริเยน ทุกขมัจเจติ"
ความว่า ความเพียรเป็นเครื่องพาค้นข้ามความทุกข์ยากลำบากในการแก้ไข
ปัญหาต่าง ๆ ควรมีความเพียร และใช้ความเพียรพยายามกระทำหน้าที่ที่ได้รับ
มอบหมายให้บรรลุความสำเร็จ

¹พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์ และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อ 1 มกราคม 2455 อังใน ไสว วัฒนเศรษฐ์,
วาทะพระมงกุฎ..., หน้า 56-57.

²พระราชดำรัสตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทใน
การเฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อ 1 มกราคม 2453, หน้า 27. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์
ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระราชปิตุลาบรมวงศาภิมุข เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์), หน้า 120.

(3) ความมีไหวพริบ ขุนนาง ข้าราชการ ต้องรู้จักสังเกต เมื่อมีเหตุการณ์ใด ๆ เกิดขึ้นต้องรู้หลักในการปฏิบัติ เพื่อให้มันเกิดผลดีที่สุด

(4) ความรู้เท่าถึงการณ์ คือการรู้จักปฏิบัติกิจการให้เหมาะสมกับกิจการทั้งปวง และทรงย่ำว่าความรู้เท่าถึงการณ์นั้นไม่อาจจะสั่งสอนหรือเรียนได้จากตำรา ต้องอาศัยความรอบรู้ของตนเองแก้ไขเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างทันที่

(5) ความซื่อตรงต่อหน้าที่ คือตั้งใจทำกิจการซึ่งได้รับมอบหมายโดยซื่อสัตย์สุจริต และไม่ละทิ้งความรับผิดชอบในหน้าที่ราชการ

(6) ความซื่อตรงต่อคนทั่วไป คือ การวางตนให้อยู่ในความเที่ยงธรรม ไม่มีจิตใจลำเอียง ผู้ใดผิดก็ว่าไปตามผิด ไม่ให้หลงไหลต่อคำประจบสอพลอจนขาดความยุติธรรม บุคคลที่เป็นผู้ใหญ่ควรยึดถือหลักธรรมข้อนี้ไว้ หรือแม้ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งชั้นผู้น้อย เมื่อประพฤติดังหลักธรรมนี้ก็จะเป็นครีแก่คน มีผู้นิยมรักใคร่ และทำให้ผู้ใหญ่มีเมตตากรุณา

(7) ความรู้จักนิสัยคน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญสำหรับเป็นหลักในการปกครองและการปฏิบัติภารกิจที่ต้องติดต่อกับผู้อื่น ต้องรู้จักสังเกตให้รู้ถึงนิสัยของผู้ที่อยู่ใต้การปกครองว่า เป็นคนอ่อนน้อมถ่อมตนหรืออวดดี กระจ่างกระเดื่อง เพื่อที่จะได้หาทางผ่อนปรนแก้ไขให้กิจการทุกอย่างดำเนินไปอย่างมีระบบและระเบียบ การงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

(8) ความรู้จักผ่อนผัน เป็นหลักสำคัญของกาปฏิบัติภารกิจ ซึ่งบางครั้งการยึดถือระเบียบวินัยเคร่งครัดจนเกินไปอาจเกิดผลเสียหลายชั้นได้ ได้ทรงยกตัวอย่างในการรบ เมื่อแม่ทัพมีคำสั่งให้ทหารยกกำลังเข้าโจมตีข้าศึก แต่สภาพภูมิประเทศไม่เอื้ออำนวยก็จำเป็นต้องผ่อนงคไว้ก่อน มิฉะนั้นทหารในบังคับบัญชาอาจถูกข้าศึกสังหารหมด แต่การผ่อนผันนั้นหลักสำคัญคือต้องรู้จักผ่อนผันให้ถูกกาลเทศะ ไม่ใช่ผ่อนผันไปทุกอย่างจนเกิดผลเสียแก่ราชการ

(9) ความมีหลักฐาน ไม่ได้หมายความว่าผู้ที่มีชาติตระกูลสูง มีทรัพย์สมบัติมากมาย หรือมีความรู้ปราศเบรื่อง แต่หมายถึงการที่มีที่อยู่อาศัยเป็น

หลักแหล่ง มีครอบครัวมั่นคง คือมีภรรยาโดยถูกต้องตามกฎหมาย ภรรยาต้องเป็นคนดี ไม่ประพฤติเลื่อมเสีย ทำลายชื่อเสียงของสามี ทรงให้ความหมายของผู้มีหลักฐานอันแท้จริงว่าเป็นผู้คุมด้วยคุณธรรมประจำตนอย่างครบถ้วนบริบูรณ์

(10) ความจงรักภักดี คือ การยอมสละตน ถึงแม้ว่าตนจะต้องได้รับความเคียดแค้น หรือต้องเสียชีวิตในที่สุดก็ยอมได้ เพื่อมุ่งประโยชน์อันแท้จริงให้แก่ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงวางหลักประพฤติปฏิบัติของข้าราชการซึ่งประกอบไปด้วยความใหญ่จักหน้าและมีคุณธรรม เริ่มจากหลักประพฤติปฏิบัติในส่วนตน เช่น ต้องมีความสามารถ มีความเพียร มีไหวพริบ ชื่อตรงต่อหน้าที่ ผู้ที่เป็นหัวหน้าหรือผู้บังคับบัญชาต้องรู้จักหลักในการปกครอง ต้องรู้จักนิสัยคนและรู้จักผ่อนผันในการทำงานเพื่อความเป็นไปได้และความเหมาะสมให้การทำงานดำเนินไปด้วยดี ขณะเดียวกันจะต้องเป็นคนดี มี "คุณธรรม" เพื่อประโยชน์ส่วนตนและเพื่อประโยชน์ต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อันเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวม

นอกจากนั้นยังทรงไม่ให้ข้าราชการเป็นผู้มีมากเกินไป หรือประพฤติตนรับสินบน โดยทรงยกพุทธภาษิตว่า "ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่แล้วนั้นเป็นทรัพย์ประเสริฐ"² พร้อมทั้งเน้นบรรดาขุนนาง ข้าราชการต้องไม่ประพฤติฝ่าฝืนกฎหมาย และพระราชนิยมได้แก่

¹ศึกษารายละเอียดใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, หนังสือหลักราชการ (พระนคร : โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย, 2475), หน้า 1-44.

²ประยูร พิศนาคะ, สมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว หรือสยามในยุคพระปรีชาญาณของรัชกาลที่ 6 (พระนคร : หอสมุดกลาง 09, 2514), หน้า 277.

1. เล่นการพนันหรือเป็นเจ้าของสำนัก หรือเป็นผู้ได้ผลประโยชน์จากการพนันตามที่ห้ามไว้ในพระราชกำหนดกฎหมาย
2. เสพสุราเมาเนื่อง ๆ หรือจนตึก
3. เสพยาเมาคิด เช่น ผีน มอร์ฟีน โคอเคน หรือ ยานอน เป็นต้น
4. พุกปด
5. หลอกหลวงหญิงให้มาเป็นภรรยาแล้วไม่เลี้ยงดู
6. ประพฤติสำมะเล คบหญิงชั่ว
7. อวดฉลาดในทางหลีกเลี้ยงวินัย¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงอธิบายถึงความจำเป็นที่จะต้องประพฤติตามกฎระเบียบข้อบังคับ โดยทรงให้เหตุผลว่า แม่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งทรงได้รับการยกย่องว่าเป็นศาสดา พระองค์ยังทรงเคารพนับถือพระธรรม อยู่ในกฎแห่งพระธรรม ดังนั้นบรรดาขุนนาง ข้าราชการ และประชาชนชาวไทยจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของบ้านเมือง²

การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญในการพระราชทานพระบรมราโชวาทให้ประชาชนสำนึกและปฏิบัติตามหน้าที่ของตนนั้น เป็นพระบรมราโชบายที่จะสร้างคุณธรรมสัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน เพราะประชาชนแต่ละคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม การรู้จักหน้าที่ทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อส่วนรวม ช่วยให้สังคมอยู่ในระบบและระเบียบบ้านเมืองมีความสงบเรียบร้อย เป็นผลดีต่อการดำเนินกิจการปกครองประเทศของพระองค์เอง

¹ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6/รล.5/1 พระบรมราโชวาทตั้งเตือนข้าราชการในพระราชสำนัก เรื่อง ประพฤติผิดพระราชนิยมและกฎหมายแผ่นดิน.

² พระราชดำรัสตอบคำถวายชัยมงคลของราชเสวกในการขึ้นปีใหม่ของสวนสิวาลัยในพระบรมมหาราชวังเมื่อ 1 เมษายน 2457 อ้างใน ไสว วัชรนเศรษฐ์, วาทพระมงกุฎ..., หน้า 137-138.

8. การต่อต้านชาวจีน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงตระหนักว่าชาวจีนได้เป็นผู้เข้ามามีบทบาททางด้านเศรษฐกิจของไทยอย่างมาก ทรงเรียกชาวจีนว่าเป็น "ยิวแห่งบูรพทิศ" ที่คอยแสวงหาผลประโยชน์ให้กับกลุ่มคณะของตน สมควรที่คนไทยจะตระหนักถึงภัยจากชาวจีนทางด้านเศรษฐกิจ ทรงเตือนคนไทยไม่ให้ไว้วางใจชาวจีน "ไทยเราไม่ควรเฉลอ และหลงตื่นตัวว่ารู้เท่าทันจีนพอแล้ว หรือหลงเชื่อว่าจีนรักเรามากกว่าฝรั่ง"¹ ทรงยกแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนามาสับสนุนพระบรมราโชบายในการต่อต้านชาวจีน ได้พระราชทานนิพนธ์บทความชี้ชื่อว่า "ทำชั่วได้ดี แถลงอุทาหรณ์แห่งจีนธรรม" พระราชทานนิพนธ์ในเชิงประชดชาวจีนว่า "ตามหลักแห่งพระพุทธศาสนา ทำดีต้องได้ดีและทำชั่วต้องได้ชั่ว ถึงศาสนาอื่น ๆ โดยมากก็เหมือนกัน แต่ส่วนจีนะธรรมดี ทำชั่วได้ดี เช่นนี้จะไม่ควรกล่าวหรือว่าอัจฉริยะแปลกมนุษย์โดยมาก?"²

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงยกตัวอย่างบทความของหนังสือพิมพ์จีนชื่อ "ไชน่า เมล" ได้ลงเรื่องเกี่ยวกับกรรมของชาวจีนตอนหนึ่ง ความว่า

บุตรชายของพ่อค้าในฮ่องกง ได้ตกลงกับพวกโจรสลัดให้แกลังจับตัวเขาเองโดยคบคิดกับพวกโจรเรียกกรองเงินค่าไถ่ตัวจากบิดาของเขาเอง จนกระทั่งได้เงินจากบิดาแล้วนำมาแบ่งกับโจร ภายหลังบิดาของชายผู้นี้ได้ทราบความจริงจากโจร แทนที่จะโกรธในความไม่ซื่อตรงของบุตรชาย กลับชมยกย่องว่าฉลาด พร้อมกับไต่ยกทรัพย์สมบัติทั้งหมดให้³

¹ หอวชิราวุธานุสรณ์, แฟ้มที่ ว.01130/ป.3 สำเนาบทความพระราชนิพนธ์ เรื่อง ทำชั่วได้ดี แถลงอุทาหรณ์แห่งจีนะธรรม.

² เรื่องเดียวกัน.

³ เรื่องเดียวกัน.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพยายามยกยอพระ
ทางพระพุทธศาสนาที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มาเป็นหลักในการชี้ให้เห็นว่า
ชาวจีนไม่ปฏิบัติตามพระธรรมะ มุ่งกอบโกยผลประโยชน์ ไม่พยายามที่จะทำความดี
และไม่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสังฆธรรม
พร้อมกันนั้นทรงมีพระราชประสงค์ที่จะเตือนให้ชาวไทย ไม่ควรคบค้าสมาคม
กับชาวจีนซึ่งไม่ปฏิบัติตามหลักธรรมะทางพระพุทธศาสนา แม้ชาวจีนมีความ
ศรัทธาในคำสอนแต่ไม่ได้เป็นผลมาจากการทำความดี ความร่ำรวยนั้นย่อมไม่
เป็นสิ่งยั่งยืน

กล่าวโดยสรุป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมี
แนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาที่ทรงนำไปใช้ในการดำเนินการ
ปกครองประเทศในการก่อให้เกิดการยอมรับในอำนาจการปกครองของพระองค์
เริ่มจากการสร้างความชอบธรรมและรักษาสถานภาพของพระมหากษัตริย์
เพื่อต้านกระแสความคิดทางการเมืองระบบอื่น รวมทั้งทรงพยายามนำพระพุท
ศาสนา มาเป็นกุศโลบายสร้างความจงรักภักดีต่อองค์พระมหากษัตริย์ให้เกิดขึ้น
ในหมู่ประชาชน ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเน้นหลักธรรม
ที่ช่วยเสริมสร้างสถาบันของพระมหากษัตริย์ และส่งเสริมพระบรมราโชบายและ
พระราชกรณียกิจต่างๆของพระองค์ รวมถึงคุณธรรมที่ประชาชนในแต่ละระดับ
ควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อความสุขความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และในบทต่อไป
จะได้ศึกษาถึงท่าทีต่อแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาเหล่านี้